

”Där är mitt favoritställe!”

- Barns samspel i och användning av en skolas vardagsmiljö

Författare Rebecka Karlsson
Landskapsarkitektprogrammet
Självständigt arbete 30 hp, Vid LTV-fakulteten, SLU
Alnarp 2015

”Där är mitt favoritställe!”

- Barns samspel i och användning av en skolas vardagsmiljö

”There is my favourite place!”

- Children’s interplay in and use of a schools everyday environment

Författare

Rebecka Karlsson

Handledare

Maria Kylin, Universitetslektor SLU

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator

Marie Larsson, Universitetslektor SLU

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Bitr. Examinator

Gunilla Lindholm, Universitetslektor SLU

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

30 hp

Avancerad nivå A2E

Masters Project in Landscape Architecture

EX0775

Landskapsarkitekturprogrammet

Alnarp

2015

Omslagsbild

Fotograferad av Rebecka Karlsson (2014)

Bilder

Samtliga bilder i examensarbetet är tagna av mig, Rebecka Karlsson (2014-2015) om inget annat anges. Samtliga barn som är med på bilderna har också tillåtelse från sina föräldrar att publiceras på bild.

Elektronisk publicering

<http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord

Landskapsarkitektur, Barn, Samspel, Vardagsmiljö, Gåtur

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Självständigt arbete vid fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionens för landskapsarkitektur, planering, och förvaltning

"All children have an urge to explore the landscape around them, to learn about it, to give order to it, and to invest it with meaning – both shared and private"

- Roger Hart 1979
'Children's experience of place'

Sammandrag

Hur använder barn utomhusmiljön på en skolgård i vardagen? På vilka platser umgås, leker och pratar barn i vardagsmiljön? Vad finns det för faktorer i vardagsmiljön som kan påverka vilka platser barn prefererar? Syftet med det här examensarbetet har varit att undersöka ovanstående frågeställningar för att lära mig mer om hur utemiljön påverkar barns samspel. Syftet har även varit att få en bättre förståelse för hur jag som landskapsarkitekt, kan tänka kring barn och gestaltning.

Både barn och vuxna mår bra av att vara utomhus. Barn bygger bland annat upp en tillit till sin omgivning genom att vara ute.¹ Hur tillgänglig utomhusmiljön är där barn bor beror på restriktioner uppsatta utav vuxna och omgivningens brukskvaliteter. Hur tillgänglig utemiljön är runt hemmet ser också olika ut mellan olika hem. En vardagsmiljö som flera barn har tillgång till är däremot skolgården.

I en fallstudie på en skolgård i Västra Götaland undersöktes med hjälp av barn från klass fyra och fem hur de använder skolgården och andra tillgängliga utomhusmiljöer i anslutning till den. Undersökningen ägde rum under ett antal gåturerna på skolgården tillsammans med barnen. Intressanta frågor som lyftes var till exempel *vilka platser som de ansåg var viktiga för dem* och *om de vistades på olika platser på skolgården beroende på vilken årstid eller vilket väder det var*. Information om hur skolgården användes samlades även in under två observationsstudier.

Resultatet i fallstudien indikerade att platsernas brukskvalitet och regler som satts upp av vuxna påverkade hur olika platser på skolgården användes. Hur barnen mådde och vilket väder det var upplevdes också påverka var barnen valde att vara och vad de valde att göra. Platsernas brukskvalitet uppfattades också ha betydelse för hur många barn som samspelade på dessa.

Mina förhoppningar är att resultatet från det här examensarbetet ska kunna jämföras med andra liknande fallstudier och även ses som inspiration till fortsatt forskning kring barn och deras utemiljö. Med examensarbetet hoppas jag kunna belysa några barns åsikter om sin vardagsmiljö och göra det möjligt för vuxna att ta del utav dem.

---

¹ Nordström M, 'Planning for children's health and outdoor activities in Swedish cities – the need for a child-friendly perspective' i Schaerström A, et al. (red.), *Geography and health – a Nordic outlook*. The Swedish National Defence College, Stockholm, 2014, Sid.62.

Abstract

How do children use the outdoor environment at a schoolyard in the everyday life? At what spots do they hang out, play or talk in the everyday environment and what elements in that environment can influence what places children prefer? The aim with this master thesis has been to investigate the above mentioned questions to learn more about how the outdoor environment influences children's interplay. The aim was also to achieve a better understanding of how I as a landscape architect, can consider children in a design.

Being outdoors benefits the wellbeing of both children and adults. By being outdoors children increase their trust for the surroundings and learn how to make use of the outdoor environment.² How accessible the outdoor environments are where children live depends up on both its affordances and restrictions from adults. How accessible the everyday environments are for children varies between different households. One everyday environment that several children have access to is their schoolyard.

In a case study at a schoolyard in Sweden, made together with children in the fourth and fifth grade, their use of the schoolyard and other accessible outdoor environments associated with the schoolyard were investigated. The research took place during a number of walkabouts at a schoolyard together with children. Interesting questions that were discussed with the children were: *Which places do you consider important at your schoolyard?* and *Do you use different places at the schoolyard depending on season or weather?* Information about how children used the schoolyard was also collected during two observation studies.

The result in this case study indicates that the affordance of a place and the rules set by adults influenced how different places at the schoolyard were used. How children felt and what kind of weather it was also appeared to affect where children decided to be and what they did. The affordance of a place also seemed to be of importance for the number of children that were engaged in interplay there.

My hopes are that the result from this master thesis can be compared to similar case studies and also be seen as an inspiration for ongoing research about children and their outdoor environment. With this master thesis I hope to have revealed some children's use of their everyday environment and made it possible for adults to take part of their thoughts.

---

² Nordström M, 'Planning for children's health and outdoor activities in Swedish cities – the need for a child-friendly perspective' i Schaerström A, et al. (red.), *Geography and health – a Nordic outlook*. The Swedish National Defence College, Stockholm, 2014, Sid.62.

Förord

Jag vill börja med att tacka eleverna i årkurs fyra och fem som deltagit i den här fallstudien och ställt upp i både vått och torrt. Utan deras kunskap om utemiljön och vilja att förmedla den inblicken hade det här arbetet inte alls varit det det är idag!

Jag vill även skicka ett tack till klassernas lärarinna, som bidragit med information om skolgården och bemött mig och mina förfrågningar positivt vid varje besök och mejl. Ett varmt tack för ditt engagemang.

Ett tack vill jag även rikta till min handledare Maria Kylin som varit en ovärderlig hjälp när det kommit till att strukturera upp arbetet. Tack för att du tog dig tid till att vara min handledare.

Ett sista tack vill jag rikta till mina vänner och familj, för allt och lite där till!

Innehållsförteckning:

INLEDNING	20
BAKGRUND	21
SYFTE OCH MÅL	22
FRÅGESTÄLLNINGAR	22
METOD	23
AVGRÄNSNINGAR	25
BEGREPPSFÖRKLARINGAR	26
LITTERATURSTUDIEN	28
DEN NYTTIGA OCH TILLGÄNGLIGA UTEMILJÖN	29
<i>Det är bra att vara ute</i>	29
<i>Vegetation, topografi och nyttjandet av utemiljön</i>	31
<i>Utemiljön till vardags</i>	33
VUXNAS PÅVERKAN AV INNEHÅLLET I OCH TILLGÄNGLIGHETEN TILL VARDAGSMILJÖN	34
<i>Närmiljöer utformade specifikt för barn:</i>	36
FALLSTUDIEN	40
METOD	41
<i>Observationer</i>	42
<i>Gåturerna</i>	43
<i>Plan över Villerkullaskolan</i>	45
<i>Förutsättningar</i>	46
<i>Informanterna</i>	48
<i>Metoddiskussion</i>	50
RESULTAT	53
PLATSER FÖR SAMPEL MELLAN FLERA BARN PÅ SKOLGÅRDEN	54
<i>Fotbollsplanen</i>	54
<i>Pingisborden</i>	56
<i>Kingstreckat</i>	57
<i>Lekparken och Asfaltsplanen</i>	58
PLATSER FÖR SAMPEL MELLAN FÅ BARN PÅ SKOLGÅRDEN	59
<i>Pingisbordet</i>	59
<i>Bänkarna</i>	60
<i>Trekanten</i>	61
PLATSER FÖR SAMPEL I SKOGEN	63
<i>Platserna</i>	65
SLUTSATSER OCH DISKUSSION	73
FYSISKA FAKTORER FÖR SAMPEL	74
SOCIALA FAKTORER FÖR SAMPELET	76
SAMPEL MELLAN FLERA ELLER FÅ BARN	77
JÄMFÖRELSE MELLAN FALLSTUDIEN OCH LITTERATUREN	78
<i>Samspel</i>	79
<i>Skolgården</i>	79
<i>Skogen</i>	82
<i>Slutsatser</i>	85
<i>Frågor att arbeta vidare med</i>	85

BILAGOR	86
BILAGA 1. MANUAL TILL OBSERVATIONSSTUDIEN	86
BILAGA 2. MANUAL TILL FALLSTUDIEN - GÅTUREN	87
BILAGA 3. FRÅGOR TILL BARNEN OCH "ATT TÄNKA PÅ" UNDER GÅTUREN	89
BILAGA 4. OBSERVATIONSSTUDIE	90
4.1 <i>Morgonrasten</i>	90
4.2 <i>lunchrasten</i>	91
KÄLLFÖRTECKNING	92
MUNTliga KÄLLOR:	92
TRYCKTA KÄLLOR:	93
ELEKTRONISKA KÄLLOR:	94

Inledning

I det här kapitlet kommer strukturerna på Examensarbetet att presenteras. Först kommer *Bakgrunden* där vägen till valet av examensarbete beskrivs. Därefter presenteras *Syfte och Mål* med det här examensarbetet, där *Syftet* förklarar de översiktliga tankarna kring vad masterarbetet ska ta reda på och målet specificerar vad uppsatsen kommer att inkludera. Därefter presenteras *Frågeställningarna* som uppsatsen ska besvara. I *Metod* delen presenteras de metoder som har använts för att samla material till uppsatsen och i *Avgränsningar* förtydligas vad arbetet inte kommer att undersöka och varför. Slutligen presenteras *Begrepsförklaringar*

Bild 'Bäcken'. En bild över bäcken som rinner genom skogsområdet bakom skolgården.

Bakgrund

Innehållet i det här examensarbetet kom sig av en växande insikt under mina tre första år på utbildningen om att landskapsarkitektur inte bara handlar om estetik. Efter att ha läst en teoribaserad kurs, *Theory in landscape architecture*, under det fjärde året så väcktes intresset och tankarna kring barn och deras utemiljö. De är en självklar del i vårt samhälle. Jag tror till exempel att kommuner som inte räknar med att öka sin befolkning inom de närmaste åren är lätttråkade. Jag kände allt eftersom kursen framskred att barn inte får tillräckligt med utrymme när det kommer till planering och inte heller ses som kompetenta individer förrän de når den magiska åldern 18. Vid 18 års ålder har de helt plötsligt införlivats med tillräckligt mycket kunskap för att vara med och påverka vårt samhälle. Det här fick mig att inse att barn är begränsade till den utemiljön som vi väljer att skapa. Därför ville jag titta närmare på hur barn använder sig av utemiljön idag.

Hur vi upplever vår närmiljö är i allra högsta grad kopplat till hur vi använder miljön och hur vi samspelar med andra användare. Eftersom barn aldrig eller ytterst sällan har möjlighet att välja vad som ska bli deras närmiljö³ är det extra intressant att se hur de använder och samspelar med andra i utemiljön till vardags. Det har hitintills inom forskningen varit mer fokus på den gröna närmiljöns funktion som rekreatiomsområden och potentiell faktor för att förbättra koncentrationsförmåga hos barn.⁴ Att barns samspel kopplat till närmiljön inte har undersökts närmare kan bero på att det ligger i gränslandet mellan landskapsarkitektur, miljöpsykologi och samhällsvetenskap.

Jag startade examensarbetet med två olika vinklingar: ***Hur barn samspelar med sin omgivning med hjälp av sina sinnen*** och ***Hur barn samspelar i och använder sig av vardagsmiljön***. Matnyttiga föreläsningar och artiklar från temakursen *Planning for children and young adults* bidrog till att öka intresset för de båda frågeställningarna. Jag kom till insikt om att även om det finns en hel del forskning inom området utemiljöer och barn, så är det en relativt ny gren inom landskapsarkitekturen som är värd att utforska vidare. Jag beslutade mig för att utforska ***Hur barn samspelar med sin omgivning med hjälp av sina sinnen***. Planen var att göra det med hjälp av en fallstudie som inkluderar barn med nedsatt syn, för att därigenom undersöka betydelsen av andra sinnen utöver synen. Via Sveriges synskadades riksförbund skickades en förfrågan ut till föräldrar om deras synskadade barn hade möjlighet att delta i en studie eller intervju. Efter att endast ett föräldrapar hörde av sig och meddelade att deras barn ville ställa upp, så var det svårt att få fram ett resultat för diskussion. Tack vare mejlkontakt med en skola så blev det där tillfälle att utföra två fallstudier, men med barn som inte var synskadade. Utifrån det materialet som därefter fanns insamlat så ansågs frågeställningen om ***Hur barn samspelar i och använder sig av vardagsmiljön***, som en mest lämplig utgångspunkt, med tillämpning i skolgården. Med de ovanstående ämnena som inriktning samt en vilja att inkludera barns egna tankar och åsikter om utemiljön, så blev inriktningen för Masterarbetet given.

---

³ Wells M. N. & Evans W. G, 'Nearby Nature – A Buffer of Life Stress Among Rural Children' *Environment and behavior*. Vol. 35, Nr. 3, Maj 2003, Sid. 324.

⁴ Wells M. N, 'At Home With Nature – Effects of "Greenness" on Children's Cognitive Functioning' *Environment and Behavior*, vol. 32, Nr. 6, November 2000, sid. 790.

Syfte och Mål

Målet med examensarbetet är att genom en fallstudie undersöka platsspecifika faktorer som påverkar barns samspel i och användning av vardagsmiljön. Därefter diskuteras resultatet från fallstudien genom teorier inom området presenterade i litteraturstudien.

Huvudsyftet med examensarbetet är att lära mig mer om hur utemiljön (Se bild 'Bäcken' på sidan 20.) påverkar barns samspel, vilka fysiska förutsättningar i utemiljön som kan påverka var barn samspelar och även hur. Syftet är också att få en bättre förståelse för hur jag som landskapsarkitekt, kan tänka kring barn och gestaltning.

Mina förhoppningar är att med examensarbetet bidra till att ytterligare några barns röster blir hörda och att vuxna som är villiga att lyssna på barns tankar och åsikter får möjlighet att ta del utav dem.

Frågeställningar

- ❖ Vilka platser anser barn är viktiga för dem på en skolgård?
- ❖ Vilka fysiska och sociala faktorer kan påverka barnens val av favoritplats?
- ❖ Hur samspelar barnen med varandra på sina favoritplatser?

Metod

Fallstudie

I det här arbetet har fallstudien använts som huvudmetod. Fördelarna med att använda sig utav fallstudier i det här arbetet är att det medger en nära kontakt med barnen och en personlig bild av hur de använder sin omgivning.⁵ Det är också lättare att i en fallstudie kontrollera materialet som samlas in och senare används för att bygga examensarbetet på.⁶ Nackdelarna är såklart att barnen påverkas av den nära kontakten med den som håller i fallstudien. Resultatet från fallstudien ska därför ses i sitt sammanhang och bör jämföras med liknande studier för att några generella slutsatser ska kunna dras.

Gåtur*

Gåturen har valts som metod i det här examensarbetet eftersom det ger goda möjligheter att tillsammans med barnen utforska utemiljön och samtidigt föra ett samtal med dem kring det som observeras. Wendy Titman uppmärksammar i sin text *Special Places; Special People* att det finns flera studier om barn, men väldigt få där barnen faktiskt är involverade⁷. Valet av metod grundas också på att allt fler forskare förespråkar ett inkluderande av barns egna tankar och åsikter i studier om barn och hur viktigt det är att se barn som kompetenta individer.^{8, 9, 10} Det har dessutom upplevts svårt att motivera att en sekundärkälla ska prioriteras framför en primärkälla i en fallstudie där barnens samspel och användning av vardagsmiljön är huvudintresset.

Observationsstudie*

Två observationsstudier har utförts som ett komplement till Gåturer. Syftet med observationsstudierna är att bidra med en grundläggande förståelse för hur skolgården används av eleverna på skolan. Fördelarna med observationsstudier är att den som observerar i mindre grad än under gåturer påverkar händelseförloppet. Nackdelen är att tolkningen av händelser som utspelar sig under observationsstudier helt och hållet grundas på det observatören kan se och höra av händelseförloppet och hur väl det därefter återges. En av observationerna har spelats in och den andra observationen har antecknats.

---

*Vidare beskrivning av tillvägagångssätt vid gåturer och observationer finns på sidan 32, under rubriken Metod i Kapitel Fallstudier

⁵ Hektor E, 'Fallstudien som metod', Linköpings universitet, 2005, Sid. 96 [Online]

⁶ Hektor E, 'Fallstudien som metod', Linköpings universitet, 2005, Sid. 96 [Online]

⁷ Titman W, 'Special Places; Special People – The hidden curriculum of school grounds', WWF UK, 1994, Sid. 3.

⁸ Kylin M, 'Children's Dens', *Children, Youth and Environments*, Vol. 13, Nr. 1, 2003.

⁹ Titman W, 'Special Places; Special People – The hidden curriculum of school grounds', 1994, Sid. 6.

¹⁰ Mårtensson F, 'Landskapet i leken', Diss. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet, 2004, Sid. 132.

Litteraturstudie

Under arbetets gång har en litteraturstudie fortlöpande ägt rum. Litteraturstudien inkluderar tryckt material, elektroniska rapporter från vetenskapliga tidskrifter och undersökningar publicerade av myndigheter. Syftet har varit att kombinera både tryckt och elektroniskt material för att säkerställa att både de nyaste rönen och mer fördjupade teorier kring ämnet inkluderas.¹¹ Litteraturstudien tar också upp en mindre mängd studentarbeten och doktorsavhandlingar.

Litteraturen har framförallt används för att få en uppfattning om befintlig forskning inom området, samt för att få inspiration till det här examensarbetet. Litteraturstudien kommer även att jämföras med resultatet från falsstudien. En del av litteraturen som är inkluderad i arbetet kan dateras till 1979¹² och det kan ifrågasättas vilken betydelse undersökningar som är över 35 år har idag. Men i de fallen där äldre litteratur har hänvisats till, så har det skett för att nya undersökningar gjorda i samma omfattning inte går att finna och att resultaten från undersökningarna har setts som relevanta även i dagens samhälle.

Vid sökningar online så har sökord som: barn, lek, samspel, närmiljö, miljö, skola, förskola och dagis bland annat använts. Även om det har blivit vanligare med forskning om barn inom landskapsarkitekturen, så är det en relativt ny genre. Därför har det varit mer fokus på att söka och hitta information snarare än att begränsa sökningarna. Det är också anledningen till att flera av källorna till arbetet är skrivna av författare med annan bakgrund än landskapsarkitektur, till exempel miljöpsykologer.

---

¹¹ Patel R, & Davidson B, *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Studentlitteratur AB, Beijing China, 2012, Sid. 42.

¹² Hart R, *Children's experience of place*, Irvington Publishers, New York, 1979.

Avgränsningar

Examensarbetet är skrivet på Landskapsarkitektprogrammet på SLU, Alnarp. Det har skrivits i två omgångar under perioderna september till november 2014 och januari till april 2015. Valet att dela upp skrivandet grundade sig i en möjlighet att läsa 2014 års temakurs som handlade om *Urban Design for Children and Young People*.

Examensarbetet är skrivet på svenska och tar sin utgångspunkt utifrån ett svenskt perspektiv, vilket märks bland annat på hur fenomen som årstider, skolsystem och utformning av städer har hanterats. I litteraturstudien har det inkluderats internationella studier gjorda med och om barn. Då några av de större internationella studierna, som till exempel Roger Harts *Children's experience of place* och Wendy Titmans *Special places, special people* inte går att ersätta eftersom det inte finns liknande studier utförda i Sverige. Fallstudierna har därefter avgränsats till ett svenskt perspektiv med gåturer som har ägt rum på en mindre skola i Västra Götalands län. Valet av skola och klass grundade sig på den positiva attityden från en klassföreståndarinna på skolan, som var beredd att ställa upp med sin klass. Utöver det så innebar skolans placering att det var enkelt att ha uppföljande gåturer och intervjuer om det hade krävts. Samma klassföreståndarinna har även tidigare varit behjälplig vid ett annat projekt. Att jämföra resultatet som uppkommit i examensarbetet med en annan skola hade varit intressant men är i så fall en fråga för vidare undersökning.

Litteratursökningen online har avgränsats till sökmotorerna Google, Google Scholar och Primo. Utöver den litteraturen har även litteraturkompendiet från temakursen på SLU Alnarp 2014 *Theme course – planning for children and young adults* använts för att söka information liksom Litteraturkompendiet till kursen *Theory in Landscape architecture* som även den hölls på SLU Alnarp under 2014.

Examensarbetet handlar om miljöer som barn vistas i till vardags och fokuserar utifrån en landskapsarkitektonisk synvinkel på miljöer utomhus och kommer inte att gå in närmare på hur inomhusmiljön påverkar barns sociala samspel. Eftersom vardagsmiljön* är den typen av miljö som barnet vistas mest i så har examensarbetets huvudfokus koncentrats här. Uppsatsen kommer därför inte att gå in närmare på platser i utemiljön som i första hand används för utflykter, som temalekplatser och liknande, eftersom sådana platser oftast inte är tillgängliga för barnet att själv ta sig till eller använda utan vuxen övervakning.

I mycket av litteraturen som använts har fallstudier gjorts med dagis och förskolebarn. Därmed skulle deras relevans i det här examensarbetet kunna ifrågasättas. Men eftersom barns upplevelser som små påverkar dem när de blir äldre¹³ borde även fallstudier gjorda med yngre barn vara relevanta att inkludera. Speciellt när det gäller samspel och användning av utemiljöer på skolor, där flera elever av varierande ålder ska samsas.

Examensarbetet redovisas i form av en skriftlig rapport där majoriteten av arbetet består av text. Utöver texten så innehåller även arbetet av ett antal bilder vars syfte är att förtydliga och illustrera det skriftliga samt göra fallstudien mer levande.

Arbetet redovisas muntligt i slutet av maj 2015

---

* För närmare definition på 'vardagsmiljö', se begreppsförklaringarna på sid. 16

¹³ Sorte G J, 'Parken för Homo Urbanis – Stadsmänniskan', i *Svensk miljöpsykologi*, Studentlitteratur AB, Lund, 2005, sid. 236-237.

Begreppsförklaringar

Barn

En person mellan 0 och 18 år är enligt FN:s barnkonvention ett barn. Den här uppsatsen kommer att inrikta sig på barn i åldern 6-12 år. Eftersom barn som är äldre än så (13-18 år) snarare kan betecknas som tonåringar och barn som är yngre än så kan vara svåra att intervjua. Av praktiska skäl, så som tillgång på informanter, så har åldern på barnen i fallstudierna varit mellan 10 och 11 år.

Vardagsmiljö

I det här examensarbetet definieras vardagsmiljön som den fysiska utemiljön barn i regel först kommer i kontakt med och spenderar en ansevärd del av sin utomhusvistelse i. Några typiska exempel på vardagsmiljöer för ett barn är utemiljön runt bostaden, skolgården eller förskolegården. Förenklat kan vardagsmiljön ses som den utemiljön som barnet vistas i till vardags. (Se bild 'Vardagsmiljön' på sidan 26.)

Brukskvalitet

Ordet "brukskvalitet" ska här ses som en svensk översättning av det engelska ordet "Affordance" som kommer från ordet "Afford". Afford betyder översatt till svenska ungefär: *Ge, skänka, bereda, lämna, erbjuda*.¹⁴ Affordance betyder på engelska:

*"A relation between an object or an environment and an organism, that affords the opportunity for that organism to perform an action"*¹⁵

Översatt betyder det ungefär "en relation mellan omgivningen och en person som erbjuder flera möjligheter för den personen att handla på olika sätt i den omgivningen." Alltså om en utemiljö sägs ha hög brukskvalitet innebär det i det här examensarbetet att utemiljön erbjuder flera olika användningsområden.

Bild 'Vardagsmiljön'. Skogen bakom skolgården fungerar som en typ av vardagsmiljö för barnen som går på skolan.

¹⁴ Nordstedts Engelsk-Svenska Ordbok Professionell, Wiman M. et al. (Red.) Nordstedts Förlagsgrupp AB, Italien, 2010, 'Afford'.

¹⁵ Wikipedia The Free Encyclopedia, *Affordance*, (2014-12-20), [online].

Litteraturstudien

I det här kapitlet kommer litteraturstudien som utförts att presenteras. Kapitlet har även två underrubriker: *Den nyttiga och tillgängliga utemiljön* och *Vuxnas syn på lämpliga lek miljöer*. Under *Den nyttiga och tillgängliga utemiljön* kommer olika teorier och fallstudier tas upp. Dessa resonerar kring varför det är bra att vara utomhus, hur olika typer av naturmiljöer påverkar samspelet och vilken betydelse utemiljön har för barns vardag. Under *Vuxnas syn på lämpliga lek miljöer* kommer litteratur tas upp som undersöker vuxnas syn på utemiljön och barn. Vidare kommer det under den här rubriken tas upp hur vuxna påverkar barns tillgång till olika utemiljöer.

Bild 'Natur'. En bild som föreställer skogsområdet norr om skolgården och stigen som löper längsmed bäcken. Vissa av rötterna från träden sticker upp mitt i stigen och bildar "fällor".

Den nyttiga och tillgängliga utemiljön

*"Nature includes plants and various forms of vegetation. It also includes settings or landscapes or places with plants. Thus the plants and their arrangement in a space and the juxtaposition of the plants to other elements in the environment, all play a role [...]"*¹⁶ Kaplan & Kaplan

De flesta har någon gång under sin uppväxt blivit tillsagd att "gå ut och spring av dig", eller "gå ut och lek med er". Det är naturligt för barn att leka och stoja, men idag så krymper möjligheterna till lek utomhus. Tim Gill, skribent och föreläsare kring barn, uttryckte problemet så här i ett reportage: *"Idag minskar mängden barn som är utomhus med en sådan hastighet att de hade hamnat på vilken bevarandelista som helst över hotade arter om de hade tillhört någon annan medlem av djurriket."*¹⁷ (Översatt till Svenska) Därför kommer det här kapitlet ta upp varför det är bra för barn att leka utomhus och hur olika vardagsmiljöer gynnar olika sorters lek.

Det är bra att vara ute

*"Rörelsefrihet och intim kontakt med den fysiska omgivningen är något som yngre barn behöver för att kunna uttrycka sig och som äldre barn ofta finner stor glädje i."*¹⁸ Mårtensson

En viktig aspekt med vardagsmiljön är att den är föränderlig. Barn kan i till exempel träd och buskar se hur årstiderna byter av varandra.¹⁹ Löven skiftar färg, trillar av och kommer sedan åter till våren och blommor är ett tecken på vår och sommar som barn lär sig känna igen.²⁰ Växternas olika långa livscyklar gör det också möjligt för barn att få se hur något åldras och utvecklas,²¹ små träd blir större och frön blir till sommarblommor. Utemiljön väcker barns nyfikenhet och kan bidra till en ökad gemenskap.²² Maria Nordström menar att barn lär sig om sig själv och sin förmåga när de vandrar omkring utomhus; genom att vara ute lär sig barn att hantera utomhusmiljön och utvecklar en känsla av tillit för sin omgivning.²³ Patrik Grahn konstaterar att gröna miljöer och vegetation också kan fungera som en "mjuk väg in i det sociala samspelet [...]"²⁴ och minskar risken för osämja i leken. En annan studie utförd av Fredrika Mårtensson menar att mer varierad lek uppstår i skolgårdens gröna miljöer och att barn som leker där uppfattar sig själva som mer glada och pigga än de barn som leker närmare byggnaden.²⁵

Både barn och vuxna upplever omgivningen med hjälp av kroppens olika sinnen.²⁶ Därför kan inte en bild på naturen ge samma typ av upplevelse som en utevistelse. Att människor i alla åldrar upplever gröna miljöer, som till exempel naturområden, som rekreativa grundar sig troligen i att den typen av miljöer stimulerar flera sinnen samtidigt.²⁷ Viss forskning inom miljöpsykologi har visat att kontakten med gröna närmiljöer är extra betydelsefull när vi är yngre eftersom sensoriska upplevelser vi haft utomhus som barn

---

¹⁶ Kaplan R. & Kaplan S, *The experience of Nature – A Psychological Perspective*, Cambridge University Press, New York, 1989, Sid. 3.

¹⁷ Gill T, 'Let our children roam free', i *The Ecologist*, (2005-09-23), [online]

¹⁸ Mårtensson F, 'Landskapet i leken', 2004, Sid. 132.

¹⁹ Cele S, 'On Foot in the City of Children', i *Nordisk arkitekturforskning*, Vol. 1, 2005, Sid. 94.

²⁰ Ibid.

²¹ Grahn P, 'Om trädgårdsterapi och terapeutiska trädgårdar' i Johansson M & Küller M (red.), *Svensk Miljöpsykologi*, Lund, Studentlitteratur AB, 2005, Sid. 258.

²² Björklid P 'Närmiljön – hinder eller pedagogisk resurs? Om trafikens inverkan på barns uppväxtvillkor' i Johansson M & Küller M (red.), *Svensk Miljöpsykologi*, Lund, Studentlitteratur AB, 2005, Sid. 142.

²³ Nordström M, 'Planning for children's health and outdoor activities in Swedish cities – the need for a child-friendly perspective' 2014, Sid.62.

²⁴ Grahn P, et al. 'Ute på Dagis' i *Stad & Land*, Nr. 145, 1997, Sid. 52.

²⁵ Mårtensson F & Jansson M, 'Skolgårdsförgröning på lekens villkor', i *Movium Fakta*, Nr. 3, 2014, Sid. 5. [online]

²⁶ Grahn P, 'Om trädgårdsterapi och terapeutiska trädgårdar' 2005, Sid. 253

²⁷ Sorte G J 'Parken för Homo Urbanis – Stadsmänskan', 2005, Sid. 231

är de minnen som blir viktiga för oss när vi blir äldre.²⁸ Det innebär att våra upplevelser utomhus som barn påverkar oss även som vuxna. Att vistas i naturlika utomhusmiljöer kan dessutom hjälpa till att förebygga och minska stress,²⁹ något som är positivt i alla åldrar och även för barn.

Ett annat exempel på varför det är bra att vistas utomhus går att läsa i Patrik Grahns bok *Ute på Dagis*, där författaren tar upp skillnaderna mellan två olika dagis. Det ena dagiset förespråkar barns utevistelse ”i ur och skur” med fokus på en varierad grön vardagsmiljö och det andra är ett traditionellt dagis i centrala Malmö med en i huvudsak hård vardagsmiljö. Vid jämförelser mellan barnens koncentrationsförmåga på de två dagisen så visade det sig att barnen på dagiset i centrala Malmö hade svårare att koncentrera sig och lättare för att bli otåliga jämfört med barnen ”i ur och skur”- dagiset.³⁰ Ett liknande resultat sågs i en annan studie utförd av Mårtensson. I den studien inkluderades barn i förskoleåldern och Mårtensson märkte att barn med tillgång till en stor, grön, och väl integrerad utomhusmiljö var mer uppmärksamma än barn som inte hade det.³¹ Hon insåg att förskolor har behov av en egen utomhusmiljö (något som inte är självklart idag) eftersom förskolegården är en social plats där täta interaktioner äger rum mellan barnen. Förskolan är dessutom enligt henne en yta där mycket fysisk aktivitet äger rum och därför är varje kvadratmeter viktig.³²

I Wells artikel *At home with Nature* såg hon att barn hade lättare att koncentrera sig efter att familjen flyttat till ett bostadsområde med mer grönska.³³ I samma studie påpekar hon att platser utomhus är bland de mest populära hos barn men att preferenserna (urban eller landsbygd) påverkas av vilka miljöer som finns tillgängliga. Naturen, med sina obegränsade möjligheter att engagera, står enligt henne till förfogande med ett oändligt utrymme för barns lek och reflektion. Hon konstaterar även att ”Nature is unlikely to grow tiresome”³⁴.

---

²⁸ Sorte G J 'Parken för Homo Urbanis – Stadsmäniskan', 2005, Sid. 236, 237

²⁹ Kaplan S, 'The restorative benefits of nature: Toward an integrative framework', i *Journal of Environmental psychology*, Nr. 15, 1995, Sid. 180.

³⁰ Grahns P, et al. 'Ute på Dagis', 1997, Sid. 85.

³¹ Mårtensson F, et al. 'Outdoor environmental assessment of attention promoting settings for preschool children', i *Health & Place*, Nr. 15, 2009, Sid. 1156.

³² Mårtensson F, 'Landskapet i leken', 2004, Sid. 132.

³³ Wells M. N, 'At Home with Nature: Effects of "Greenness" on Children's Cognitive Functioning', 2000, Sid. 17.

³⁴ Ibid. Sid. 18

Vegetation, topografi och nyttjandet av utemiljön

Utformningen av utemiljön och dess innehåll påverkar hur den uppfattas och används. Författarna Coley, Kuo och Sullivan undersökte gestaltningen av miljön runt bostaden lite närmare. De undersökte framförallt betydelsen träd och annan vegetation har för användningen av området. Enligt deras studie så användes naturlika närmiljöer kring bostaden mer frekvent av en mer varierad åldersgrupp än närmiljöer runt bostaden som saknade natur.³⁵ Cosco såg i en undersökning av förskolegårdar att utformningen av förskolegården också påverkar hur den används av barn. I undersökningen upplevdes varierande storlek på olika lekrområden, slingrande gångar och naturliga element vara den bästa kombinationen för att skapa aktiva förskolegårdar. Hon såg också i studien att böjda och slingrande gångvägar inte bara var positiva för att de ökade den fysiska aktiviteten på platsen, utan också att de var en av de platserna där många barn kunde leka med varandra,³⁶ samspela.

En undersökning gjord av Ingunn Fjørtoft fann att traditionella lekar var mindre beroende av att en plats både tillhandahöll varierad topografi och vegetation.³⁷ För lekar som till exempel kurragerömma så prioriterade barnen i studien öppna fält med få buskar och träd framför ett kuperat landskap. Skogsområden med blandskog och flera vegetationsskikt lämpar sig enligt samma studie väl för flera typer av lekar, som att bygga kojor, leka ta samt symboliska lekar (som att leka bondgård).³⁸ Även andra studier har funnit att vegetation och träd värderas högt av barn och att framförallt symboliska lekar gynnas av en god tillgång på lösa material, vegetation³⁹ och höjdskillnader i terrängen.^{40,41} Ibland vill barn vara själva och då föredrar de platser som är lite lugnare, gärna med närhet till vatten, sand eller något annat formbart material.⁴² När barnen i Hart's studie skulle välja vilka platser de ville visa under en rundtur så valde majoriteten att visa floden och den var den tredje populäraste platsen att visa under intervjun.⁴³

”Det finns inga dåliga väder, bara dåliga kläder” heter ett svenskt ordspråk. Trots det så kan det konstateras att det finns väder som är bättre för vissa aktiviteter och sämre för andra. Att barn, liksom vuxna, föredrar att hålla sig inne under regniga dagar⁴⁴ är kanske inte helt förvånande. Titman förstod utifrån samtal med elever att en skolgård som erbjuder skydd mot regn och sol signalerar till barnen att skolan ser dem och deras behov som viktiga. Blöt lektid är enligt studier inte speciellt populärt och de flesta av barnen ville hellre vara inne än ute vid dåligt väder.⁴⁵

Under den delen av året när det fortfarande är barmark, så verkar träd ha extra stor betydelse för barns lek. Det är dock inte alltid trädet i sig som är huvudattraktionen, utan det är miljön och brukskvaliteterna som trädet skapar som är intressanta. Ett exempel skulle kunna vara ett träd där möjligheten att klättra, balansera eller sitta högt för sig själv i kronan inryms.^{46,47} Ett annat exempel kan vara hur ytan under ett

---

³⁵ Coley R. L, Kuo F. E & Sullivan W. C, 'Where does community grow? - The social context created by nature in urban public housing', i *Environment and behaviour*, Vol. 29, Nr. 4, Juli 1997, Sid. 486-487.

³⁶ Cosco N G, *Motivation to move: Physical Activity Affordances in Preschool Play Areas*, Diss. Edinburgh college of Art: School of Landscape architecture, Heriot Watt University, 2006, Sid. 133.

³⁷ Fjørtoft I & Sageie J, 'The natural environment as a playground for children Landscape description and analyses of a natural playscape' i *Landscape and Urban planning*, Vol. 48, 2000, Sid. 92.

³⁸ Ibid. Sid. 95.

³⁹ Chawla L, 'Conclusion. Toward Better Cities for Children and Youth', i Chawla L (red.), *Growing up in an Urbanizing world*, London Earthscan, 2002, Sid. 223.

⁴⁰ Woolley H. & Lowe A. 'Exploring the relationship between Design Approach and Play Value of Outdoor Play Spaces', i *Landscape Research*, Vol. 38, Nr. 1, 2013, Sid. 69.

⁴¹ Cele S, 'On Foot in the City of Children', 2005, Sid. 92-93.

⁴² Hart R, *Children's experience of place*, 1979, Sid. 205.

⁴³ Ibid. Sid. 197.

⁴⁴ Ibid. Sid. 61.

⁴⁵ Titman W. 'Special places, special people', 1994, Sid. 63.

⁴⁶ Cele S, 'On Foot in the City of Children', 2005, Sid. 93.

träd på grund av slitage och skugga blir en yta fri från gräs, där det är okej att gräva och omforma jord eller leka med löv och grenar.⁴⁸

Under vinterhalvåret tillbringar barn mycket mindre tid utomhus än under sommaren.⁴⁹ Det innebär att barnen spenderar mindre tid ute i närområdet under vintern om det inte rör sig om organiserad lek. De tillfällen när barn ses ute så är det framförallt lekar med snö som kan observeras.⁵⁰⁵¹ Men det förutsätter förstås också att det finns snö, något som i stora delar av Sverige inte går att ta för givet. Några av de aktiviteter som observerades i undersökningen, när avståndet var tillräckligt kort för att barnen själva skulle kunna ta sig dit, var bland annat skridskoåkning och skidåkning.⁵² Att bygga snögrottor eller snöborgar är en annan typ av lek som endast möjliggörs under en snörik vinter. De snökojor som observerades i Harts undersökning var placerade nära hemmet för att barnen enkelt skulle kunna lämna snön för värmen en stund.⁵³

---

⁴⁷ Mårtensson F & Jansson M, 'Skolgårdsförgröning på lekens villkor', 2014, Sid. 94 [online]

⁴⁸ Hart R, *Children's experience of place*, 1979, Sid. 204

⁴⁹ Fjørtoft I & Sageie J, 'The natural environment as a playground for children Landscape description and analyses of a natural playscape', 2000, Sid. 193.

⁵⁰ Hart R, *Children's experience of place*, 1979, Sid. 208.

⁵¹ Fjørtoft I, & Sageie J, 'The natural environment as a playground for children Landscape description and analyses of a natural playscape', 2000, Sid. 92.

⁵² Hart R, *Children's experience of place*, 1979, Sid. 86

⁵³ Ibid, Sid. 208.

Utemiljön till vardags

*"Individen utvecklas genom att söka erfarenhet och kunskap om sin miljö – såväl den sociala som den fysiska. Hon utforskar och prövar den."*⁵⁴ Björklid

Hur vi som landskapsarkitekter designar utemiljöerna, styrs av faktorer som ekonomi och vem som är beställaren, snarare än vem som är användaren och vilka behov den har.⁵⁵ Det påverkar såklart utformningen av olika vardagsmiljöer och inverkar framförallt på de som inte själva kan göra sina röster hörda, till exempel barn. Miljön runt bostaden är den fysiska utemiljö som barn i regel först kommer i kontakt med⁵⁶ och också lär känna under en längre tid. Vardagsmiljön breder därefter ut sig allt eftersom barnet blir äldre och utforskar miljön längre ifrån hemmet.⁵⁷

Vardagsmiljön kan definieras som den utomhusmiljö som barnet tar sig till själv eller i sällskap av syskon eller vänner i vardagen. Hur stort område vardagsmiljö täcker varierar mellan olika individer men är också beroende på till exempel bostadens eller skolans placering. Barn som lever i stadsdelar med mycket trafik och dålig sikt eller annan typ av miljöer som anses som "farliga" (så som djupa bäckar) har en mindre tillgänglig och/eller tillåten vardagsmiljö att röra sig i än barn som bor i öppna områden med fri sikt utan något farligt inslag.⁵⁸ Enligt en två år lång studie så konstaterade Hart att barnen han studerade och umgicks med i klass 1 till 2 hade ett rörelseområde som sträckte sig ungefär 900 meter utanför hemmet med föräldrarnas tillåtelse. Barnen i klass 3 och 4 hade trefaldigt sitt rörelseområde men begränsades fortfarande av föräldrarnas restriktioner. Den äldsta gruppen barn som var med i studien gick i klass 5 och 6. Här hade några av barnen inga begränsningar från föräldrarna hur långt bort de fick gå men majoriteten höll sig ändå inom 4,5 kilometer från hemmet.⁵⁹

Barn som väl känner till området de rör sig i är mer benägna att ta genvägar och utforska sin omgivning istället för att hålla sig till huvudstråket. När området blir mer okänt och komplext så blir huvudstråket viktigare.⁶⁰ Barns fantasi utvecklas med hjälp av fördjupad kunskap om sin omgivning och en sådan kunskap kan barn ta till sig genom att uppleva och utforska olika typer av miljöer.⁶¹ Det finns flera tecken som tyder på att vardagsmiljön har betydelse för barns utveckling och förmåga att socialisera.⁶² Barn som blir tillfrågade om sin uppfattning om omgivningen refererar ofta till miljön närmast dem, eftersom den upplevs som viktig för deras välmående.⁶³ Barn som interagerar med miljön får dessutom en bättre kunskap om sin omgivning vilket i sin tur leder till en ökad kognitiv utveckling.^{64 65}

** Det här problemet har dock uppmärksamats av både kommuner och statliga myndigheter som trafikverket och olika informationskampanjer har gjorts för att minska på skjutsandet, framförallt till skolan.*⁵⁴

⁵⁴ Björklid P. 'Närmiljön – hinder eller pedagogisk resurs?', 2005, Sid. 141.

⁵⁵ Paget S, 'Creating sustainable Places for Children', i Paget S, et al (Red) Kompendium: *Urban Design for Children and Young People*, Uppsala, 2006, Sid. 104.

⁵⁶ Hart R. *Children's experience of place*. 1979, Sid. 18.

⁵⁷ Ibid, Sid. 333.

⁵⁸ Ibid, Sid. 74-75.

⁵⁹ Ibid, Sid. 54.

⁶⁰ Ibid, Sid. 76.

⁶¹ Torell G, 'Kognitiva kartor', i Johansson M & Küller M (red.), *Svensk miljöpsykologi*, Studentlitteratur AB, Lund, 2005, sid. 177.

⁶² Björklid P. 'Närmiljön – hinder eller pedagogisk resurs?', 2005, Sid. 142.

⁶³ Nordström M 'Planning for children's health and outdoor activities in Swedish cities – the need for a child-friendly perspective', 2014, Sid. 63.

⁶⁴ Torell G, 'Kognitiva kartor', 2005, sid. 187.

⁶⁵ Hägerhäll C, 'Naturen i landskapsupplevelsen och landskapsupplevelsens natur', i *Svensk miljöpsykologi*, studentlitteratur, Lund, 2005, sid. 219

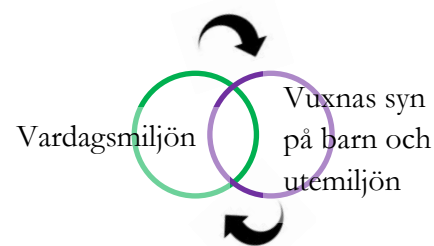
Vuxnas påverkan av innehållet i och tillgängligheten till vardagsmiljön

“From our research it is clear that some children believe that some adults fail to take account of those things which matter to children; that they do not always listen when children talk about things which matter to them, particularly if the adults deem these to be unimportant.”⁶⁶Titman

Vuxnas syn på barn påverkas av utformningen av vardagsmiljön och utformningen av vardagsmiljön styrs delvis av vuxnas syn på barn (Se Figur 1.). Därför är det viktigt att titta närmare på båda de här komponenterna eftersom de påverkar i vilken utsträckning ytor att leka och umgås i kan anses vara tillgängliga för barn. Tidigare avsnitt har tagit upp vardagsmiljön och hur utformningen av den påverkar barns sociala samspel. Det här kapitlet ska därför titta närmare på vuxnas syn på barn och lämpliga lekmiljöer för barn. Att vuxnas syn på vardagsmiljön skiljer sig åt från barns syn märks genom att vuxna beskriver miljön utifrån fysiska och kognitiva förutsättningar samtidigt som barn beskriver miljön utifrån vad man kan göra där och vilken mening platsen har för dem.⁶⁷

Platsen liksom samhället formar och påverkar känslor, tillgänglighet, leken, hälsan, självständighet, fysiskt och mentalt välbefinnande och till och med lyckan hos barn.⁶⁸ Barn har sällan möjlighet att påverka var de ska bo och alla barn har inte tillgång till en trädgård att leka i. Därför är tillgången på allmänna ytor där barn tillåts leka en viktig del av barns vardag,⁶⁹ liksom platser där barn kan leka utan ständig bevakning och utan restriktioner från samhället och vuxna⁷⁰. Om tillgång på sådana ytor finns så upplever barn, enligt en doktorsavhandling inom samhällsvetenskap, en frihet att leka mer kreativt.⁷¹

Vuxna vill kunna ge sina barn den frihet de efterfrågar och många föräldrar uttrycker idag en önskan om att kunna låta sina barn själva ta sig till skola och lekplatser. Men trots det visar undersökningar gjorda runt om i världen en trend där barn istället i större utsträckning än tidigare blir skjutsade till och från olika aktiviteter eller skolan⁷² (samma sak sker även i Sverige^{73*}). De huvudsakliga anledningarna till att barn i Sverige skjutsas till skolan är enligt en undersökning som Tyréns utförde åt Trafikverket 2012 att det enligt föräldrarna är: 'Praktiskt för familjen', 'Farlig trafik' eller 'Annan anledning'.⁷⁴ Det här visar hur viktig tillgången på lekmiljöer nära hemmet är. Dit föräldrarna tillåter att barnen går på egen hand och inte känner sig tvingade att skjutsa barnen till för att de upplever det för farligt för barnen att gå dit själva. Platser som är belägna med ett stort avstånd från hemmet är inte tillgängliga för barn. Barn har därför ofta svårt att förstå eller relatera till sådana platser, framförallt om barnen inte varit på platsen och upplevt den personligen.⁷⁵ Det visar att det är viktigt för barn med tillgängliga vardagsmiljöer där de har möjlighet att utveckla en förståelse och relation till platser. En tillgänglig vardagsmiljö är också viktig för att barnen

Figur 1. Figuren symboliserar ett konceptuellt skiss över förhållandet mellan vardagsmiljön och vuxnas syn på barn och utemiljön.

⁶⁶ Titman W, 'Special places, special people', 1994, Sid. 147.

⁶⁷ Kylin M, 'Children's Dens', 2003, Sid. 1.

⁶⁸ Freeman C, & Tranter P, *Children and Their Urban Environment: Changing Worlds*, Earthscan from Routledge, Washington, 2011, Sid. 4.

⁶⁹ Ibid, Sid. 10.

⁷⁰ Chawla L, 'Conclusion. Toward Better Cities for Children and Youth', 2002, Sid. 222.

⁷¹ Bourke J. "No messing allowed": The Enactment of Childhood in Urban Public Space from the Perspective of the Child', i *Children, Youth and Environments*, Vol 24, Nr 1, 2014, Sid. 41.

⁷² Fotel T & Thomsen T, 'The surveillance of children's mobility', i *Surveillance & Society*, Vol 1, Nr 4, 2004, Sid. 538.

⁷³ Tyréns, *Trafiksäkerhet vid Skolor*, Trafikverket, 2013, Sid. 7. [online]

⁷⁴ Ibid, Sid. 8 [online]

⁷⁵ Hart R, *Children's experience of place*, 1979, Sid. 91.

själva ska kunna ta sig till lekkamrater.⁷⁶ När barn istället blir skjutsade så minskar möjligheterna till spontan lek och socialt umgänge på vägen hem från skolan. När barns rörlighet begränsas påverkas därmed också deras möjlighet till social och fysisk utveckling negativt.⁷⁷

Alla ska ha tillgång till offentliga platser och i våra skogar råder allemansrätten. I verkligheten så finns det dock normer och oskrivna regler som styr vem som får och inte får vara på olika platser.⁷⁸ En grupp som missgynnas av de här reglerna är ofta barn och ungdomar, de ses ofta av vuxna som störande inslag i miljön.⁷⁹ På offentliga platser är det inte ovanligt att barn tillexempel får sura blickar från vuxna eller rent av blir tillsagda av vuxna att vara tysta.⁸⁰ Under en gåtur med barn utförd av Cele kom vuxna fram och bad barnen att gå någon annanstans till synes enbart för att barnen var just barn.⁸¹ Den attityden och synen på barn som störande påverkar såklart barnen och hur de upplever sin omgivning.

Hart observerade att barn på hösten, framförallt när sommarlovet precis tagit slut och det fortfarande är ljust och varmt ute, är mer socialt aktiva än tidigare under sommaren. Hart kopplade det här beteendet till att barnen ibland inte har setts på hela sommaren på grund av semesterresor och utflykter med familjen.⁸² När skolan börjar innebär det att fler barn är ute i närområdet runt bostaden igen och därför är det större chans att barnen stöter på jämnåriga och att lek uppstår.

---

⁷⁶ Björklid P, 'När miljön – hinder eller pedagogisk resurs?', 2005, Sid. 143.

⁷⁷ Fotell T & Thomsen T, 'The surveillance of children's mobility', 2004, Sid. 536-538.

⁷⁸ Freeman C & Tranter P, *Children and Their Urban Environment: Changing Worlds*, 2011, Sid. 15.

⁷⁹ Ibid, Sid. 10.

⁸⁰ Tenor C, *Störa[s] i offentlighetens rum*, Södertörns högskola, Intuitionen för genus, kultur och historia, Kandidat, 2009, Sid. 18.

⁸¹ Cele S, 'On Foot in the City of Children', 2005, Sid. 94.

⁸² Hart R, *Children's experience of place*, 1979, Sid. 86.

Närmiljöer utformade specifikt för barn:

Exempel på platser där barn förväntas samspela⁸³ är lekplatser, skolgårdar och skateboardparker. De här platserna kan anses vara viktiga områden för barns lek eftersom de just är tillägnade barn och är reserverade för dem och deras lek. Det är därmed ett område där barn har lättare att motivera sin rättighet att få ta plats. I en undersökning gjord av Titman, så var det tydligt att barn är medvetna om vilka platser vuxna föredrar att barnen är på. Barnen i undersökningen uttryckte också kritik mot de vuxna, som av barnen uppfattades som likgiltiga för kvaliteterna i de miljöer och platser som barnen använde.⁸⁴

❖ Skolgården och förskolegården

Skolgården är en utomhusmiljö som i huvudsak används av barn och som anses vara en lämplig plats för barn att vara på. Syftet med skolgården har förändrats genom tiderna, från att användas som en odlingslott av lärarna, till att bli en viktig plats för utomhuspedagogik och en social mötesplats.⁸⁵ Barn i Sverige har idag skolplikt, vilket betyder att alla barn mellan 7 och 16 år måste gå i skolan, om inte särskilda skäl föreligger.⁸⁶ Gymnasiet, som är nästa steg i utbildningen är inte obligatoriskt, men ca 98 % av ungdomarna väljer att läsa vidare efter grundskolan.⁸⁷ Mer och mer av barns och ungas tid spenderas därför i någon form av skola.⁸⁸ I grundskolan är barn i genomsnitt garanterade 754 undervisningstimmar per år⁸⁹ (i verkligheten så är den siffran lägre under lågstadiet och högre under högstadiet). Utöver undervisningstimmarerna så ingår även raster, håltimmar, bensträckare och så vidare i skoldagen. Det är under rasten och håltimmarna som skolgården i huvudsak kommer till användning. Under ett barns första nio åren i skolan spenderas en stor del av dagen ute på skolgården, oavsett årstid och väder.

Skolgården är därför en viktig plats för barn att möta jämnåriga och inspirera varandra till rörelse och fysisk aktivitet.⁹⁰ I en studie utförd av Nyberg visas att barn dessutom är mer fysiskt aktiva under dagen i skolan än under helger och kvällar.⁹¹ Skolgårdar som tillhandahåller buskage erbjuder också enligt Titman ett ställe att bygga kojor på och tillika ett ställe att få vara ifred på. I hennes studie kunde barnen gömma sig i buskagen och fundera i ensamhet. Kojorna i buskarna sågs av lärarna i studien som problematiska eftersom de begränsade uppsikten på skolgården.⁹²

Titman undersökte även hur skötsel av skolgårdar kan påverka barn och hon påpekar att barn tolkar skolgårdar på samma sätt som de tolkar resten av sin omgivning.⁹³ När barnen fick se bilder från två olika typer av skolor (en ”vanlig” skola och en skola med mer grönska, trädgårdar och även tamdjur) så var majoriteten negativ till den vanliga skolgårdens gråa utformning och hårdgjorda ytor.⁹⁴ På de skolorna där barn hade fått vara med och påverka utformningen av skolan, till exempel gjorts delaktiga i planteringen av blommor, så kände barnen en symbolisk äganderätt till skolgården och att skolan litade på dem. Vid de

⁸³ Kjørholt A, 'Childhood as a social investment, Rights and the Valuing of Education' i *Children and Society*, Vol. 27, Nr. 4, 2013, Sid. 246.

⁸⁴ Titman W, 'Special places, special people', 1994, Sid.43.

⁸⁵ Åkerblom P, 'Footprints of school Gardens in Sweden', i *Journal of the Garden History Society*, Vol. 32, Nr. 2, 2004, Sid. 246.

⁸⁶ Skolverket, *Skolplikten och rätt till utbildning*, (2012-03-15), [online]

⁸⁷ Skolverket, *Nästan alla grundskoleelever fortsätter till gymnasieskolan*, (2014-09-05), [online]

⁸⁸ Kellander T, 'Om utomhuspedagogik', [Föreläsning], i *UR Samtiden – Närmiljö som Lärmiljö*, April 2013, Minut 06.00-06.30. [online]

⁸⁹ Skolverket, *Timplan för grundskolan*, (2014-02-26), [online]

⁹⁰ Nordström M, 'Planning for children's health and outdoor activities in Swedish cities – the need for a child-friendly perspective', 2014, Sid. 65.

⁹¹ Nyberg G, 'Physical activity in 6-10 Year Old Children: Variation over time, associations with metabolic risk factors and role in obesity prevention', Diss. Karolinska institutet: Stockholm, 2009, Sid. 42.

⁹² Titman W, 'Special places, special people' 1994, Sid. 59

⁹³ Titman W, 'Special places, special people', 1994, Sid. 1

⁹⁴ Ibid, Sid. 47

tillfällen när skolan hade låtit barnen engagera sig och skolan därefter slutade att involvera barnen så kände de sig lurade samt förvirrade och uppfattade skolans intresse för deras åsikter som påhittat. Enligt henne kan därför en sådan situation vara mer till skada än nytta.⁹⁵ Titman kom fram till att det fanns följande fyra hörnstenar som påverkade om skolgården uppfattades som positiv av barnen: ⁹⁶

- En plats att göra saker på - Möjlighet att använda platsen för fysisk aktivitet
- En plats för tänkande – Som erbjuder intellektuell stimulering och möjlighet att undersöka och upptäcka
- En plats för känslor – Som färger, skönhet och intresse, som erbjuder en känsla av tillhörighet och stolthet. Där barn kunde bry sig om sin omgivning och människor och den bryr sig om dem.
- En plats att vara på – Där barn kan vara sig själva och som ser dem som individer. En plats som är privat i det allmänna rummet och en plats att få vara själv med sina vänner i lugn och ro.

❖ Lekplatsen

Lekplatsen är liksom skolgården en utemiljö som i huvudsak är utformad för barn. Syftet med lekplatser var från början bland annat att få bort barn från gatorna till områden där de kunde leka utan att riskera att bli påkörda.⁹⁷ Fördelarna med lekplatser är att ytan är avsedd för barn och därför är det okej att leka, stoja, busa och pröva sina begränsningar där. Nackdelen är att lekplatser inte alltid har hög brukarkvalité och ett vanligt problem är att lekplatsen är för liten, eller belägen på ett sådant ställe att barn inte själva kan ta sig dit. Enligt Björklid så leker barn helst i närmiljön och vill inte begränsas till ordnade lekplatser.⁹⁸

Det finns flera olika sätt att beskriva en lekplats, men i den här uppsatsen kommer endast två typer att lyftas fram och det är ”Traditionell lekplats” och ”Naturlekplats”. En traditionell lekplats karakteriseras av välkända lekredskap, så som gungor och rutschkanor men också av hårdgjorda ytor. En naturlekplats karakteriseras av en naturlig miljö och kan innehålla lekredskap, men de är då i huvudsak konstruerade av naturmaterial.⁹⁹

Det har på senare tid blivit allt mer populärt med naturlekplatser. Enligt Woolley och Lowe så har lekplatser med mer naturlig karaktär högre lekvärden, jämfört med de traditionella lekplatserna.¹⁰⁰ Jansson, universitetslektor inom landskapsplanering på SLU, menar däremot att det är kombinationen av vegetation och lekutrustning som höjer lekvärdet och att lekutrustningen där kan fungera som en intresseväckare. Hon menar vidare att det i längden ändå är framförallt omgivningen som styr intresset och användningen av lekplatsen¹⁰¹ och att en lekplats är mest populär betyder inte att den används mest.¹⁰² En traditionell lekplats uppfattas ofta som intressantast när den är ny, men intresset för platsen svalnar snabbt om huvudattraktionen bara består av lekutrustning. Det innebär att om intresset och användningen av lekplatsen ska hållas högt så krävs ständig förnying eller att en unik lekutrustning installeras.¹⁰³

---

⁹⁵ Titman W, 'Special places, special people', 1994, Sid. 53

⁹⁶ Ibid, Sid. 72

⁹⁷ Herrington S, 'Rights of passage – Rites to play: Landscape for children at the turn of the centuries', i Kylin M & Olwig K, (red.) *READER for LK0189*, Vol. 6, 2011 Sid. 117

⁹⁸ Björklid P. 'Närmiljön – hinder eller pedagogisk resurs?', 2005, Sid. 143.

⁹⁹ Enbom S, 'Likriktet = Lekriktat', Sveriges lantbruksuniversitet, Landskapsarkitektprogrammet, Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, 2012, Sid. 45.

¹⁰⁰ Woolley H & Lowe A, 'Exploring the relationship between Design Approach and Play Value of Outdoor Play Spaces', 2013, Sid. 54.

¹⁰¹ Jansson M, 'Attractive playground', i *Landscape research*, 2010, Vol. 35, Nr. 1, Sid. 78.

¹⁰² Ibid, Sid. 71.

¹⁰³ Ibid, Sid. 77.

Det barn ser som det vanligaste problemet med en standardiserad lekplats är att den inte lämnar mycket över för fantasin och att de flesta lekredskapen redan har en förutbestämd funktion.¹⁰⁴ Då är det bättre att sätta lekplatsen i ett sammanhang som till exempel i en miljö nära hemmet eller bostaden. Där mycket människor passerar och där naturliga element finns representerade har miljön hög brukskvalité och möjligheterna till lek är aldrig långt borta.¹⁰⁵

---

¹⁰⁴ Cele S, 'On Foot in the City of Children', 2005, Sid. 93.

¹⁰⁵ Jansson M, 'Attractive playground', 2010, Sid. 78.

Fallstudien

Det här kapitlet är indelat i fyra underkategorier: *Metod*, *Platser för samspel mellan flera barn*, *Platser för samspel mellan få barn och Samspel i skogen - kojor*. Underkategorin *Metod* beskriver vilka metoder som använts i fallstudien och hur utförandet praktiskt har gått tillväga. Underkategorierna *Platser för samspel mellan flera barn* och *Platser för samspel mellan få barn* har baserats på iakttagelser under observationerna och gåturerna. De indikerade att olika miljöer på skolgården (se bild 'Skolgården' på sidan 40.) antingen gynnade samspel mellan få barn eller flera barn. Den sista underkategorin *Samspel i skogen – kojor* har baserats på resultatet från gåturerna och litteraturstudien och presenteras under en egen rubrik eftersom förhållandena i Skogen (Se bild 'Skogen' på sidan 40.) skiljer sig markant åt från förhållandena på skolgården.

Bild 'Skogen' (översta bilden). Skogen presenteras som ett eget avsnitt under i examensarbetet eftersom förutsättningarna för samspel i skogen skiljer sig åt från skolgården. Bild 'Skolgården' (nedersta bilden).

Metod

Metoderna *Observationer* och *Gåturer* har använts för att samla in information under besöken på Villerkullaskolan. Metoderna kompletterar varandra i det avseendet att *Observationerna* tillåter att information om samspel (hur, var och med hur många) och platser samlas in med minsta möjliga störning och påverkan från den som observerar. Dessutom möjliggjorde metoden att mer generell information om hur skolgården används kunde samlas in. Metoden innebar även att hur barn i andra åldrar använde skolgården kunde observeras.

Fördelen med metoden *Gåturer* är att den möjliggör en konversation mellan informanten och den som håller i gåturen. Den här metoden innebär såklart att det föreligger större risk för att spelen som äger rum under gåturen påverkas av den som leder gåturen. Fördelen är att metoden gör det möjligt att fråga informanten om information har misstolkats eller något är otydligt. Under gåturen fick också barnen frågan om de kunde visa den eller de platserna som de ansåg var viktigast för dem. Flera av de platserna som visades upp hade varit svåra om inte omöjliga att få information kring enbart genom observationer.

Platsbesök på Villerkullaskolan ägde rum den 4 och 6 november 2014. Vid första besöket introducerade jag mig för klassen och förklarade varför jag besökte dem. Efter att syftet med gåturen förklarats och vad barnens roll i gåturen skulle vara, så fick de avgöra om de ville delta eller ej. Med hjälp av lärarinnan delades de intresserade barnen upp i två grupper som skulle visa mig skolgården och vilka platser de tyckte var viktiga. Under gåturen fick barnen tillgång till min kompaktkamera och samtalen spelades in med en mobil. Barnen fick fritt välja vad de ville visa och fotografera. Med hjälp av frågorna kunde mer information om platserna, deras tankar kring dem och användningen av platserna under olika årstider och väderlag samlas in. (Se bilaga 3.) Efter gåturen, när barnen hade lektioner sammanfattade jag det som sagts under gåturen och antecknade sådant som upplevts extra viktigt att komma ihåg.

Vid andra besöket berättade jag lite kort för klassen hur de förra gåturen hade gått till och frågade på nytt om det fanns någon som var intresserad av att delta. Liksom under första besöket fick lärarinnan hjälpa till att dela upp barnen i två grupper och sedan skedde samma procedur som dag ett. Till skillnad från första besöket spenderades två av rasterna (då gåturen inte ägde rum) med observationer. Detta skedde på morgonrasten, innan skolan börjat och på lunchrasten.

Under båda dagarna som fallstudien ägde rum var vädret mulet med inslag av regn och temperaturen låg mellan 2-5 plusgrader.

Observationer

Observationerna utfördes under två tillfällen på Villerkulla skolgård den 6 november 2014. Syftet med observationerna var att se hur barnen agerar och samspelar utan främmande deltagande och med största sannolikheten påverkan från en okänd vuxen. Punkter som fokuserades på var bland annat barnens ålder, vilka delar av skolgården som barnen använde och hur de använde platsen (För observationsmanual, se Bilaga 1.). Observationerna skedde ifrån en plats under tak (Se bild 'Bänken' på sidan 42) på skolgården där observatören kunde sitta och ha uppsikt både över det som skedde under tak, men också ute på skolgården.

08.20 på morgonen innan skolan började så tog den första observationen plats. Observationen var 16 min lång och talades in med hjälp av en mobil. Under observationen iakttogs hur barnen samspelade på skolgården och vilka ytor som användes av vilka barn. Samspel observerades antingen ske mellan få eller flera barn, beroende på vilken plats på skolgården barnen vistades på. Under observationen undveks längre iakttagelser av ett och samma ställe eller barn för att prioritera att flera samspel identifierades istället för att gå in på djupet på några få. Bland annat observerades Kingspel vid strecket, Pingis, vid pingisbordet och Bordsking. Enstaka samspel mellan få barn observerades, men då framförallt mellan yngre barn.

Under lunchrasten utgick observation nummer två från samma plats men här antecknades händelseförloppet istället för att spelas in. Observationen ägde rum mellan 12.20 när barnen kom ut från matsalen, till 12.40 när det ringde in till lektion. Bland annat observerades killarna i klass 6 spela innebandy på asfaltsplanen och en blandad grupp med barn spela King vid strecket i utkanten av asfaltsplanen. De två olika användningarna av ytan ledde till en konflikt mellan de båda grupperna, som löstes först när en lärarinna gick emellan och fick killarna i klass 6 att flytta tillbaka sitt innebandymål ifrån Kingstrecket. För mer detaljerad beskrivning av observationerna, se Bilaga 4.

Bild 'Bänken'. Vid den här bänken ägde samtliga observationer rum. Skolbyggnaden är direkt till höger om bilden och till vänster breder skolgården ut sig. Bakom fotografen är Pingisborden placerade.

Gåturena

I mitten av oktober 2014 kontaktades lärarinnan för klass 4 och 5 på skolan Villerkulla i sydöstra delen av Västra Götaland. Lärarinnan var positiv till att ställa upp med sin klass och låta barnen visa mig runt skolgården. Besöket på skolan bokades in under två dagar i tät anslutning till varandra i början av november. Under första besöket, i samband med skoldagens första lektion, förklarades syftet med gåturena för barnen. Barnen informerades då om att det inte var obligatoriskt att ställa upp och samtliga som deltog i studien gjorde det frivilligt. Eftersom barnen inte skulle lämna skolområdet under gåturena och godkännande sedan tidigare hade lämnats från klassföreståndarinnan, så skedde ingen kontakt med föräldrarna till barnen. Gåturena ägde i första hand rum under dagens raster för att skapa så liten störning som möjligt i den vanliga skolgången.

Totalt genomfördes fyra planerade gåturer och en spontan. Antal killar som deltog var 5 stycken varav 2 valde att delta under två gåturer. Antalet tjejer som deltog var totalt 4 stycken. Till varje rundtur valdes två till tre frivilliga barn att visa deras favoritställen. Vilka som skulle gå tillsammans valdes huvudsakligen ut med hjälp av lärarinnan och eleverna själva. Målet var att de som brukade umgås under rasterna skulle få gå tillsammans, för att de i största möjliga mån skulle välja platser som hade stor betydelse för båda eller alla tre. Ett aktivt val gjordes att inkludera ungefär lika många killar som tjejer i undersökningen. Grupperna delades upp i tjejer och killar och det var mellan två till fyra personer i varje grupp. Eftersom gåturena ägde rum under rasterna så var det inte möjligt eller önskvärt att förhindra att andra barn kom fram under gåturena. Därför blev det även en spontan gåtur under första besöket på skolan där endast en pojke deltog, efter att han tagit initiativ till det.

Gåturena tog mellan 15 till 30 minuter vardera och för att undvika pauser under gåturena till exempel på grund av att längre samtal skulle antecknas, så spelades samtalen in med hjälp av en mobiltelefon. Samtliga barn fick först samtycka till att en sådan inspelning skedde och ingen av barnen ifrågasatte metoden eller verkade tveksamma till att delta på grund utav inspelningen. Varje grupp fick också tillgång till en kompaktkamera under gåturen där de relativt fritt fick välja vad de ville fotografera. Det enda direktivet de fick var att de skulle dokumentera platser som de upplevde som viktiga. Intresset för kameran som barnen fick låna visade sig vara stort under gåturena och ibland upplevdes intresset för kameran ta överhand över gåturena. När det skedde tilläts barnen fotografera en stund innan de påmindes om syftet med gåturen.

Samtalen transkriberades ifrån inspelningen till papper senast två dagar efter att gåturen ägt rum, för att undvika att viktig information glömdes bort. Vid Transkribering av inspelningen fokuserades på tonlägen, pauser och annat som inte går att utläsa från exakt återgivna samtal. Eftersom det kan vara stor skillnad mellan tal och skrift så har innebörden i meningarna prioriterats framför en exakt återgivning av samtalen. Transkriberingen av det inspelade materialet jämfördes också med det som antecknats under gåturena och fotografierna tagna av barnen för att återkoppla till var och när samtalet hölls.

Fotografierna från gåturena har inte analyserats närmare, utan endast använts som förklarande bilder i examensarbetet, eller som hjälp vid transkriberingen. Detta eftersom det insamlade materialet från gåturena har ansetts vara tillräckligt.

Tanken var från början att examensarbetet skulle handla om just andra värden än det som syns och att gåturena därför skulle hållas med synskadade barn. I början av oktober kontaktades därför SRF Skåne och SRF Blekinge (Synskadades riksförbund). Efter att blivit hänvisad till SRF Skåne så gick de med på att skicka ut en förfrågan via mejl till föräldrar till synskadade barn, om att låta sina barn delta i en gåtur. Endast en förälder hörde av sig och en gåtur genomfördes därför på en landsbygdskola i Skåne tillsammans med en synskadad flicka i elvaårsåldern. Flickan kallas här för Mikaela. Gåturen ägde rum i mitten av november. Efter mejlkontakt med Mikaelas pappa beslutades det att vi gemensamt skulle möta upp Mikaela när hon slutade skolan. Efter en kort introduktion där syftet med gåturen förklarades så

beslutades att Mikaelas pappa skulle vänta i bilen under gåturen. Gåturen varade i ca 30 minuter och inleddes inomhus. Upplägget på gåturen var det samma som övriga gåturer (se ovan och bilaga 1-3) och liksom vid de gåturena så fick Mikaela tillgång till en kamera och samtalet spelades in med hjälp av en mobiltelefon. Mikaela styrde vart vi skulle gå och hon berättade både vad hon tyckte om med skolgården och vad hon inte gillade. Gåturen avslutades när Mikaela inte längre kände att hon hade något att säga om skolgården. Samtalet transkriberades en dag efter att gåturen ägt rum.

Plan över Villerkullaskolan

Figur 2. Planen över Villerkullaskolan visar var på skolgården olika aktiviteter äger rum i förhållande till varandra. Planen är konstruerad utifrån en skötselplan som Tranemo kommun tagit fram och tillgång till skötselplanen har givits via mejlkontakt med Lennart Torstensson på Tekniska sektionen. (2015-02-12).

Förutsättningar

På skolan Villerkulla finns ungefär 90 elever som går från förskolan upp till sexan. Skolan är en typisk landsbygdsskola där kvadratmeter utemiljö per barn vida överstiger det minimum som stora städer har satt upp som minsta mått. I Malmö tillämpar de till exempel 30 m² per barn som minsta mått¹⁰⁶ och här hamnar de istället på ungefär 135 m² per barn. Bara skogsområdet räknat utgör ungefär 50 m² per barn.

❖ Den traditionella skolgården

Västra och södra delen av skolgården begränsas utav två vägar (se figur 2 på sidan 45), begränsade i hastighet till 50 km/h på huvudvägen och 30 km/h på kvartersgatan. Vägen som går i väster är en av huvudvägarna genom byn och på den här sidan är skolgården avgränsad med ett stängsel ut mot vägen. Vägen som går söder om skolan är en mindre kvartersgata och även här har skolgården avgränsats med ett stängsel. Norr om skolan ligger en idrottshall och i anslutning till den en utomhusbassäng. Bassängen är öppen under sommarlovet och stängd under resterande delen av året. Därför kommer den inte att diskuteras vidare i den här uppsatsen. I öster så avgränsas skolgården av en skog, som kommer att behandlas separat från skolgården. Även om barnen mest troligt ser skogen och skolgården som en skolgård, så visade gåturerna att brukskvaliteterna och användningen av de två områdena skiljer sig åt.

De centrala delarna av skolgården består framförallt av två öppna ytor, varav en asfalterad plan där två innebandymål står utplacerade i varsin ände. Den andra består av en flack gräsplan med två fotbollsmål i varsin ände av planen och avgränsas i söder med en gles trädrad av björk. Mellan planerna finns ett plank uppsatt. Västra utkanten av skolgården kantas av en klippt gräsyta med enstaka tallar eller björkar. I Sydvästra hörnet avbryts den klippta gräsmattan och ersätts av ett område med mer extensiv skötsel där gräset under sommarhalvåret tillåts växa högt. I hörnet finns även spår kvar efter en gammal linbanesträckning. Bland annat står träkonstruktionen som var linbanans startpunkt kvar och träkonstruktionen kallas idag av barnen för ”trekanten”. I södra utkanten av skolgården möts området med extensiv skötsel upp av en asfalterad gångväg och en stenlabyrint som har anlagts av föräldrar till tidigare elever. Vidare mot sydöstra hörnet av skolgården ligger en hinderbana, även den anlagd av föräldrar. Det finns två områden på skolgården som ingen av grupperna nämnde som viktiga. Båda områdena är placerade i norra utkanten av skolgården och är tack vare byggnaderna, lite avskärmade från resten av skolgården. I nordöstra hörnet finns en större sandlåda, en klätterställning, några gungor och en rutschkana. Ingen av eleverna nämnde det här området under våra gåturer, även om vi både korsade det och gick förbi det. Det andra området, i nordvästra hörnet, karaktäriseras framförallt av en öppen gräsyta, som är inramad av häckar i norr och en byggnad i söder. På gräsmattan står en större variant av lekstuga, men annars är området helt öppet. Av de observationer som kunde göras under gåturerna så förefaller de här båda områdena utnyttjas framförallt av yngre elever på skolan.

---

¹⁰⁶ Malmö stad, *Starta förskola - Lagkrav och miljöförvaltningens råd*, 2011, Sid. 6 [online]

❖ Skogen

Området är tack vare användning och troligtvis även viss röjning utförd av vuxna, öppet i sin utformning. Vegetationen består i huvudsak av granplantor och en och annan björk (se bild 'Skogen' på sidan 40 och bild 'Vardagsmiljön' på sidan 16). Mark och buskvegetationen är nästan helt obefintlig i de centrala delarna av skogsområdet. Den markvegetation som kan sticka upp lite här och där är framförallt blåbärsris och grästussar. I buskskiktet växer endast ettåriga björkslanor och andra primärträd som sälg, som snabbt skjuter i höjden.

I de tre skogsbrynzonerna i söder, väster och norr, så karaktäriseras vegetationen av hallonsnår, slingrande kaprifol, en och annan asp eller björk samt vide. I öster begränsas skogsområdet av en bäck, som varierar i djup och storlek under vägen söderut. Bäckens (se bild 'Bäcken' på sidan 20) rinner från söder och delas i norra delen av skogen upp i ett Y där den västra delen stannar upp och den östra delen fortsätter (Se Figur 2 på sidan 45). Under besöket var bäcken på sina ställen fyllt med vatten, men på de allra grundaste platserna var det ändå möjligt att med hjälp av bräddor eller grenar ta sig över torrskodd. Längsmed bäcken växer framförallt björk och en och annan granplanta. I Y-området mellan de båda bäckarna växer först och främst asp, lite björk och några små granplantor.

Informanterna

*”När barn utforskar den fysiska miljön sker det på ett fysiskt, sinnligt och konkret sätt. På detta sätt erhåller barnet erfarenheter som hjälper till att finna och förstå meningssammanhang i tillvaron. En variationsrik miljö, som ger barnet möjligheter att relatera till miljön på olika sätt, bör därför vara betydelsefull för barnets utveckling”*¹⁰⁷Grahn

Nu har vi tittat närmare på både litteraturstudien, vad vuxna har för syn på utemiljön samt var barn borde och inte borde vara. Men som Kylin påpekar i artikeln 'Children's dens' så skiljer sig vuxnas och barns syn på utemiljön sig åt.¹⁰⁸ Därför ska vi nu titta närmare på gåturerna som ägde rum på en skolgård i Västra Götaland och därmed få barnens syn på utemiljön. I följande kapitel kommer utemiljön på skolan att delas upp i skolgård och skog eftersom användningen och brukskvaliteten i de här två områdena skiljer sig åt markant.

De områden som redovisas i fallstudien och refereras till i resultatet och diskussionen kommer att namnges utifrån barnens benämningar av områdena. Detta för att göra det tydligt vilka områden som diskuteras och för att låta barnens syn på vardagsmiljön stå i centrum.

Grupperna är uppräddade utifrån den ordningen som gåturerna ägde rum, med barnen från den första gåturen som Grupp A. Platserna radas därefter upp i samma turordning som de besöktes under gåturen. Därefter betecknas aktiviteter, inom parantes, som bara nämndes av ett barn. En asterisk efter gruppens bokstav innebär att gåturen med den gruppen skedde spontant på initiativ från deltagaren. Två asterisker efter barnets namn innebär att barnet är med i två utav grupperna. Observera att de namn som angivits på barnen är uppbyggda namn.

---

¹⁰⁷ Grahn P, et al, 'Ute på Dagis', 1997, sid. 86.

¹⁰⁸ Kylin M, 'Children's Dens', 2003, Sid. 1.

Grupp A – Leo, Edvin & Niklas**

Pingisbordet – rundpingis (bordsking - Niklas)

Fotbollsplanen – snöbollskrig, fotboll, glidtacklas

Omnämns endast: Nämner **king** som en aktivitet ”andra barn gör” och Edvin säger att under våren är man i skogen.

Grupp B* – Axel**

Skogen – koja

Fotbollsplanen – snöbollskrig

Omnämns endast: **trekanten** nämner han bara att han vill visa, men han berättar aldrig varför

Grupp C - Arbenita & Alexandra

Kingstrecket – king

Asfalterade planen – snökoja

Lekparken – hinderbana, ta

Skogen – koja och fantasilek, lyssna på fåglarna

Bänkarna – pratställe

Pingisbordet – bordsking, plugga

Omnämns endast: **fotbollsplanen** – snöbollskrig, (fotboll – Alexandra)

Grupp D - Simon & Niklas**

Skogen – koja, utforska vägen

(**Pingisbordet** – bordsking – Niklas)

Omnämns endast: **fotbollsplanen** – snöbollskrig

Grupp E- Alma, Tora & Axel**

Fotbollsplanen – fotboll + snöbollskrig

Trekanten – ”laga mat”, ”lägereld”, fantasilekar

Labyrinten – leka ta

Skogen – bygga koja, leka ”krig”, poängbedöma träd, leka ta, leka fantasilekar (kusiner och grannar)

Pingisbordet – bordsking (pingis – Alma)

Omnämns endast: **asfaltsplanen** – king, (innebandy – Axel)

Metoddiskussion

Upplägget kring gåturer har grundats på flera liknande studier gjorda med barn.^{109, 110, 111} Barnen i fallstudien var mellan 9 och 11 år och har därmed enligt Piagets utvecklingsteori, utvecklat ett logiskt tänkande och förstår konversationer. De kan också sätta sig in i andra människors perspektiv och har en bra uppfattning om tid som nutid, dåtid och framtid.¹¹² Allt detta underlättar vid intervjuer och gåturer. För att samtalen och intervjuerna skulle flyta på så smidigt och naturligt som möjligt så hölls de i samband med gåturer. Det finns alltid en risk att den som håller i en gåtur påverkar resultatet,¹¹³ men fördelarna med att aktivt delta (det möjliggör en kommunikation mellan observatören och barnet, vilket också minskar risken för misstolkningar) har i arbetet ansetts större än nackdelarna. Som ett komplement skedde även två observationsstudier under det andra besöket. Här integrerades inte observatören med barnen utan observatören iakttog endast händelseförloppet på skolgården. Nackdelen med den här metoden var att barnen snabbt uppmärksammade att det var en främling på skolgården. Även om längre observationer av samma plats eller barn undveks så märktes det att vissa av barnen kände att de var iakttagna, vilket kan ha påverkat samspelet. Observationerna har ändå ansetts fungera bra som komplement till gåturer eftersom fler åldergrupper av barn har kunnat observeras liksom deras användning av skolgården.

Avsikten med gåturer var att få en djupare kunskap om barnens relation till och tankar om sin omgivning och information som inte går att koppla till tidpunkten då gåturer ägde rum. Exempel på sådan typ av information kan vara minnen kopplade till andra årstider, väder eller tidpunkt på dygnet. Det har inte ansetts nödvändigt att frågorna ställts i bestämd ordning eller att alla frågor besvarats. Detta eftersom alla gåturer är unika och en sådan inställning hade kunnat uppfattas som störande snarare än att få barnen att bidra med information. Avsikten var att det skulle finnas ungefär lika många killar och tjejer representerade för att minska risken för att någon grupp blir underrepresenterad.¹¹⁴

Utan gåturer är det tveksamt om det varit möjligt att se hur barnen använder och samspekar i utemiljön. Detta eftersom vissa av platserna som barnen nämnde under gåturer till exempel inte hade setts användas under observationerna och/eller var på undanskymda platser. Ett exempel är kojorna i skogen. Flera av barnen verkade uppskatta att få visa sina områden och berätta om platserna utifrån deras synvinkel. Några av barnen uttryckte även en önskan om att få göra om gåturer en annan gång.

Den valda metoden upplevdes fungera bra. Framförallt så var det få av eleverna som valde att hoppa av gåturer trots att det under flera av gåturer regnade ihållande och var ungefär 5 grader i luften. Utifrån det kan barns villighet att delta i den här typen av undersökningar anses vara väldigt god.

En annan tillfällighet jag inte hade kunnat förutspå var gåturen med Axel. Gåturen var inte planerad utan blev av efter att han under slutet av gåturen med Grupp B frågade om han fick visa en plats. Det är svårt att säga hur jag borde ställt mig till förfrågningar om spontana gåturer. Vid hans förfrågan fanns två alternativ: antingen att låta honom visa området där och då, eller be honom att visa platsen på torsdagen istället. Om han hade ombetts att vänta till torsdagen så hade längre tid kunnat avsättas till gåturen. Som det var nu fick den planerade gåturen med flickorna skjutas fram. Risken med att be honom visa området senare, vore att han skulle backa ur och inte längre velat visa platsen när tillfälle gavs.

---

*Samtliga namn på eleverna som är återgivna i uppsatsen är påhittade, liksom namnen på de båda skolorna.

¹⁰⁹ Mårtensson F, 'Landskapet i leken', 2004

¹¹⁰ Kylin M, 'Från koja till plan – Om barnperspektiv på utemiljön I planeringssammanhang', 2004

¹¹¹ Hart R, *Children's experience of place*, 1979

¹¹² Aroseus F, 'Jean Piagets utvecklingsteori', i *Lätt att lära psykologi*, 2013, [online]

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Holme I M & Solvang B K, *Forsknings-metodik*, Studentlitteratur AB, Lund, 1997, Sid. 101.

Att ta kontakt med barn genom skolan är en vanlig metod inom barnstudier, men det har några baksidor.¹¹⁵ Inom skolan så förväntar sig barnen att de vuxna är de som bestämmer vad som är rätt eller fel. Detta skulle kunna påverka vilka områden barnen väljer att visa eller säger är viktiga och såklart också vad de säger om områdena. I den här undersökningen så försökte det undvikas, genom att visa lika mycket uppmärksamhet till allt som barnen berättade och göra det tydligt att det var deras tankar och åsikter som var viktiga. Tack vare att samtalet spelades in så var det möjligt att i efterhand gå tillbaka i inspelningen och lyssna på hur barnen betonade olika saker när de pratade. Inspelningen gjorde det möjligt att fokusera på barnens ansiktsuttryck och kroppsspråk vilket gjorde det enklare att upptäcka ifall barnen var seriösa, skämtade eller retades när de pratade.

Att barnen fick ansvara för fotograferingen under gåturer visade sig tas emot väldigt positivt utav barnen och bidrog till en positiv attityd till gåturer. Problemet med fotograferingen var att det gick åt en del tid till att förklara hur kameran fungerade och att vissa av barnen blev så fascinerade av att fotografera att de behövde påminnas om vad gåturen gick ut på.

Flickan som deltog i gåturen på en skolgård i Skåne har ledsyn på ena ögat och är helt blind på andra. Om hennes syn jämförs med någon utan synfel så behöver hon ha ett föremål ungefär 20 gånger närmare än vad någon utan synfel behöver. Det vill säga, det vi tydligt ser på 10 meter måste hon ha ca 50 cm ifrån sig för att se tydligt. Hon ser däremot färger och former. Trots den begränsningen så märktes det knappt att hon hade nedsatt syn under gåturen. Liksom barnen utan synfel i de övriga gåturer så kunde hon fotografera platser på skolgården (tack vare att kameran hade en bra zoom och stor skärm) och orienterade sig fram helt utan hjälp. Gåturen uppfattades som väldigt positiv mycket tack vare att Mikaela hade lätt för att kommunicera, trots att det bara var hon och en för henne, främmande vuxen som gick runt på skolgården. På grund utav ett begränsat intresse från andra föräldrar till synskadade barn (Det var endast Mikaelas föräldrar som hörde av sig), så koncentrerades examensarbetet på gåturer som gjorts på Villerkulla skolgård i Västra Götaland. Därför kommer ingen närmare beskrivning göras utav Äppellundens skolgård eller diskussion föras kring materialet från gåturen med Mikaela.

---

¹¹⁵ Cele S, 'On foot in the City of Children', 2005, Sid. 86.

Resultat

I det här kapitlet kommer resultatet från fallstudien att presenteras. Först kommer *Platser för samspel mellan flera barn på skolgården*. Här presenteras platserna på skolgården där flera barn har umgåtts tillsammans och vad de gjorde där. Därefter presenteras *Platser för samspel mellan få barn på skolgården*. Det här kapitlet presenterar olika platser på skolgården där barnen har umgåtts i små grupper, två och två eller själva. Därefter presenteras *Platser för samspel i skogen*. Här presenteras platserna i skogen och hur de olika platserna användes och om det var av flera barn eller några få.

Bild 'Natur'. En bild som föreställer skogsområdet norr om skolgården och stigen som löper längsmed bäcken. Vissa av rötterna från träden sticker upp mitt i stigen och bildar "fällor".

Platser för samspel mellan flera barn på skolgården

Samtliga grupper och elever omnämnde någon gång under rundturerna platser på skolgården som viktiga platser. Majoriteten av stora samspel som omnämndes under rundturerna är beroende av tillgången på bollar eller annan typ av utrustning. Här återges några av platserna som ansetts viktiga och samtalen som fördes kring dem.

Fotbollsplanen

Samtliga elever omnämnde snöbollskrig under gåturerna som ett samspel som i huvudsak ägde rum på fotbollsplanen. Åsikterna kring snöbollskrig gick isär mellan eleverna. Från att ses som något ”alla gör” och som är roligt, till något att ”frukta” eller ”undvika”. Det var endast en elev som uttryckte med tonläge och i ord att snöbollskrig kan uppfattas som negativt.

Grupp B. – *Snöbollskrig för hela slanten*

När killarna i Grupp A diskuterade årstiderna så var det framförallt fotboll som gällde. Men liksom som för tjejerna så var snö och snöbollskrig i huvudfokus under vintern. Axel i Grupp B pratade också om snöbollskrig, dock inte med samma entusiasm som de övriga barnen. Under följande samtal med Axel var vi på väg tillbaka till skolgården. För första gången under gåturerna uppfattades det som att det fanns negativa aspekter med vissa platser och typer av samspel.

Axel – Ibland är jag ute på fotbollsplanen

Rebecka – Aha vad hittar du på där då?

Axel – Snöbollskrig på vintern. Väldigt många får snö i jackan när någon trycker ner snöbollar på huvudet med mening, typ äggning och så.

Rebecka – Umm

Axel – Och så är det ju såklart, de fruktade isbollarna

Rebecka – jaha, men de kan göra ont eller?

Axel – Ja, väldigt ont

Grupp E. – *Snöbollskrig, något alla tycker om?*

När jag lite senare gick med Tora och Alma, så pratade de om snöbollskrig som något ”hela skolan sysslar med på vintern” och verkade till skillnad från Axel inte se snöbollskrig som något problematiskt. Flickorna berättade i sin beskrivning av snöbollskrig att eleverna är involverade på olika sätt vid snöbollskastning. Enligt dem är de äldre barnen en mer självklar del av snöbollskrig än de yngre.

Tora – På vintern brukar jag typ låtsas att vi ”säljer” ehm... Snöbollar. Det är typ mest sexorna (som köper snöbollar), och så är det fyr... (*här ändrar hon sig*) femmorna och så är det fyrorerna

Alma (*fyller i samtidigt som Tora*)- fyrorerna...

Tora – ... Och så gör typ nästan hela skolan det (leker snöbollskrig)

Rebecka – Okej

Tora – För vissa, alla tycker ju om det

Grupp A. – *Fotboll är kul!*

Fotboll (Se bild 'Fotboll' och 'Fotbollsmål' på sidan 55) var också en aktivitet som sker på fotbollsplanen och som 6 av 9 barn nämnde, varav 3 var flickor och 3 var killar. Vid fotbollsspel så upplevdes det behövas flera barn som deltog. Av de som omnämnde fotboll så varierade det mellan att vara en favoritsysselsättning till att vara ett samspel som bara omnämndes i förbigående. Både killar och tjejer

hade fotboll som en favoritsysselsättning på rasterna. Så här positiva lät killarna i Grupp A när de skulle visa fotbollsplanen

Rebecka – Men då brukar ni köra fotboll här på vår och sommar, sa ni det?

Leo (*bekräftat*) – Ah

Edvin – Ibland på vintern

Niklas (*pekar och visar*) – och då brukar dom flytta det målet dit och det målet dit

Rebecka – okej

Leo – Det brukar vara roligt på sommaren, eller på vintern för, vad heter det, då kan man ha regnbyxor och så här glidacklas!

Bild 'Fotbollsmål', översta bilden. Fotbollsmålen stod på fotbollsplanen året om.
Bild 'Fotboll', nedersta bilden. Ett viktigt tillbehör vid samspelen på fotbollsplanen är fotbollen. Även under gåturena var bollen med och passades mellan barnen. Foton tagna av barnen i Grupp A.

Pingisborden

9 barn ansåg att pingisborden (se bild 'Pingisborden' på sidan 59) var viktiga för dem. Av de 9 ansåg 4 barn att pingis eller rundpingis var en favoritaktivitet på rasterna och 5 att bordsking var en favoritaktivitet. (2 utav barnen angav både rundpingis och bordsking som favoritaktiviteter). Både rundpingis och bordsking spelades flitigt under tiden fallstudien ägde rum på skolan. Båda aktiviteterna byggde på att det var alla mot alla och till skillnad från snöbollskrig så måste alla aktivt delta.

Grupp E. – *Hur vädret påverkar leken*

Under gåturerna så nämnde båda grupperna med tjejer att de föredrog att vara under tak när det regnade, "för att vi vill helst inte bli blöta och vi vill inte bli förkylda och sånt." (Alexandra, 5:an). Tjejernas favoritaktivitet när det var dåligt väder var därför att sitta inne och rita eller spela bordsking eller pingis. Både grupp C och E nämnde också att de ibland fick vara inne när det var riktigt dåligt väder, som till exempel åska eller om det var väldigt kallt. Följande konversation ägde rum i Grupp E på vägen till tjejernas koja, precis när vi lämnat fotbollsplanen bakom oss.

Alma – och sen så är vi, på pingis när det regnar, men när det åskar så, behöver vi inte, då behöver vi inte alls (vara ute)

Tora – Då får vi typ inte ens vara ute

Alma – Eller då behöver vi inte vara ute

Tora – Nej man får om man vill, det är inte så kul

Alma – men ibland när vi inte får, eller om vi inte vill (vara ute), så är vi ju där inne (i klassrummet) och ritar och annars är vi under tak.

Observation Lunchrast – 6 november.

Majoriteten av barnen som var ute under rasterna när det regnade höll sig under taket längs med skolbyggnaden och deltog i rundpingis eller bordsking. Men så fort det var uppehåll så sökte sig barnen längre ut på skolgården. Yngre barn undersökte vattenpölar och de äldsta killarna tog över asfaltsplanen i några intensiva matcher innebandy.

Kingstrecket

En av grupperna, Grupp C, nämnde kingstrecket (se bild 'kingstrecket' på sidan 57) först av allt när de blev tillfrågade om viktiga platser för dem. Totalt var det 2 flickor och 2 killar som omnämnde king under gåturena. Utifrån Arbenita och Alexandras beskrivning av king så uppfattades samspelet inkludera flera barn, något som även reflekterades i de båda observationerna som skedde under dagen. Under de få tillfällen när det var uppehålls väder så var det framförallt King, (utöver pingis och bordsking) som majoriteten av barnen deltog i. Under observationerna var det jämnt fördelat mellan flickor och pojkar i kungspelet men även varierande åldrar på barnen.

Grupp C. – *Hur leken går till*

I Grupp C var det tydligt att reglerna för hur leken skulle gå till var viktiga, vilket de visade både med ord och otåliga gester. Under följande konversation både förklarade de och visade vilka regler som gällde.

Alexandra – Vi brukar spela King, jag och Arbenita.

Rebecka – Vill ni visa var det ligger?

Alexandra – Ah det ligger här

Arbenita – Vi måste berätta hur man gör!

Alexandra – Ja, man har en boll. Man får inte trampa på strecket (*Hon visar mig här sprickan i asfalten som fungerar som streck*)

Arbenita – Det är kung sidan (*säger hon och pekar på Alexandras sida av strecket*)

Alexandra – Och det här är knekten och den börjar med boll

Även killarna från Grupp A visade att de ansåg att regler för hur spelet skulle gå till var viktiga. De berättade om vilka regler som gällde under rundpingis och förtydligade genom att visa med en provomgång. Det fanns även regler uppsatta i fönstret till ett av klassrummen för hur samspelet i kingrutan och pingisbordet skulle gå till. De var antagligen uppsatta av en lärare på skolan.

Bild 'kingstrecket'. Sprickan i asfalten är en viktig del av kungspelet. Bilden visar hur innebandymålet står kant i kant med sprickan och även tallen där kön till king börjar. I bakgrunden syns skolbyggnaden och bänken där observationerna gjordes. Foto taget av Grupp C

Lekparken och Asfaltsplanen

Lekparken (se bild 'Lekparken' på sidan 58) omnämndes endast av tjejerna i Grupp C. Arbenita och Alexandra berättade att de använde lekutrustningen som en hinderbana eller lekte ta genom att balansera fram på sargen runt sanden. De uttryckte även att lekutrustningen brukade vara svår för yngre barn att klara av. Även om utrustningen var gjord för yngre barn så anpassade flickorna förhållandena på lekplatsen till sin egen förmåga och använde lekutrustningen på nya sätt.

Grupp C – *Att skapa sig en utmaning*

Alexandra – Här är lekparken som vi har pratat om, den är väldigt rolig. Så brukar vi ta fatt, det är rättså jobbigt att klättra runt och springa och allt

Rebecka – Ah det kan jag lätt förstå, det ser lite jobbigt ut

Alexandra – Ah, man blir väldigt svettig och det är jobbigt, men...

Arbenita (visar) – Ah första gången man provar detta, kan man vara lite rädd

Alexandra – A asså om man går i förskoleklassen och börjar här så har de aldrig varit här förut.

Asfaltsplanen omnämndes av Axel under gåturen med Grupp E. Axel berättade att innebandy var en aktivitet som andra barn gjorde på våren. Under observationsstudien på lunchrasten var det också en del innebandy som spelades. Det var framförallt killar från 6:an som spelade innebandy. Ingen av de andra barnen från fallstudien pekade ut asfaltsplanen som en viktig yta för dem att spela innebandy på. Däremot så berättade Arbenita och Alexandra att de brukade bygga en snökoja på asfaltsplanen när det var vinter. Det var bara flickorna som nämnde snökojan på asfaltsplanen och det är oklart hur samspelet i kojan såg ut.

Grupp C - *Förutsättningar för en snökoja*

Arbenita – Sen när vi brukar göra det när det blir vinter, så brukar det vara en jättestor snöhög så (*Hon visar med händerna mot skolgården*)

Rebecka – Aa

Arbenita – Så brukar vi göra en snökoja...

Alexandra – Det brukar komma (snö) i oktober men det är så konstigt väder nu...

Bild 'Lekparken'. Lekparken användes i fallstudien endast under samspel mellan flera barn. Bilden ovan är tagen från skolbyggnaden och visar lekparkens innehåll.

Platser för samspel mellan få barn på skolgården

Pingisbordet

Ett samspel som endast nämndes av två flickor var att använda pingisbordet som en studieyta under lektionstid. Fördelarna som flickorna nämnde var att de fick vara ifred och samtidigt njuta av solen.

Grupp C – *En plats att plugga på*

Arbenita – På sommaren, när vi jobbar, då brukar vi sitta här och jobba (ute på pingisbordet) när det är varmt ute

Rebecka – Umhu. Varför sitter ni på just det då?

[...]

Arbenita – Eh jag vet inte...

Alexandra – Äh vi brukar

Arbenita – ... Det är lite olika

Alexandra – Det brukar va lugnare och de andra stick... Kan inte va där. Så vi brukar säga att det är lugnt på sommaren, så (vi) brukar alltid sitta här och njuta

Bild 'Pingisborden'. Pingisbordet är en viktig plats för flera olika typer av samspel och dessutom skyddade mot regn. Foto taget av barnen i Grupp A.

Bänkarna

Flickorna i grupp C berättade om bänkarna vid skolan, som ett ställe där de umgicks när de kände sig nere eller inte orkar ta sig någon annanstans. Platsen användes även när de vill sitta och prata om vad de skulle göra efter skolan eller när det var sommar och de vill passa på att njuta av solen. Utifrån sättet de diskuterade bänkarna, så verkar bänkarna bara användas av dem och deras kompis.

Grupp C. – *Platser för lata och sorgsna dagar*

Om någon är ledsen så anses småprat på någon undanskymd plats nära klassrummet som ett mer lämpligt samspel än att leka ute i skogen, något som Alexandra förklarade så här på vägen tillbaka till klassrummet.

Alexandra – När det börjar bli kallt eller snarare när nån blir ledsen, som jag e nu eftersom jag kanske förlorar min hund, så brukar vi inte va här ute i kojan,

Rebecka – Nej okej

Alexandra – och blåser det kallt så orkar vi inte va här. Ibland så är vi för lata för att gå hit (*säger hon och skrattar lite generat*)

Rebecka – Men vart är ni då? Är ni borta vid skolan då eller är ni någon annanstans?

Alexandra – Vi är...

Arbenita – Vi är utanför skolan där finns det några bänkar där vi sitter (*Alexandra håller med*) och där vi pratar om vad vi ska göra efter skolan

Det finns vissa platser på skolgården som föreföll vara bättre anpassade för färre personers samspel, som till exempel förtroliga samtal mellan vänner. Tjejerna kommenterade att om det var bråk på skolgården så gick de ibland till skogen istället eftersom det var lugnare där och ”så kan man lyssna på fåglarna”.

Trekanten

Grupp E beskrev trekanten (Se bild 'Trekanten' på sidan 61) som en viktig plats för dem och tog med mig dit. De berättade att de brukade baka och laga mat på trekanten med ingredienser som snö och sand. De kunde även fantisera att det fanns en lägereld där de kunde värma sig. I sättet som flickorna pratade om trekanten så framställdes det som att det bara var de som använde trekanten. Om det var någon annan som använde platsen så valde de att gå någon annanstans för att umgås.

Grupp E – *Om att dela skolgård med andra...*

Det här samtalet äger rum under mitten av gåturen med Grupp E. Vi befinner oss på västra delen av fotbollsplanen när de berättar vilka platser de tycker om att vara på.

Alma – På sommaren kanske vi leker på trekanten

Tora – Ja och så kan vi va och så är vi i skogen och sånt

[...]

Tora – Ska vi gå till trekanten? (*säger hon nästan sjungandes*)

Rebecka – Ja, är det trekanten? Den trästrukturen där eller?

Alma – Ja, och om vi inte, om det är några som är vid trekanten är vi vid labyrinten och leker ta

Tack vare skolgårdens storlek så fanns det fler valmöjligheter för eleverna att välja ifall de ville umgås med någon annan eller om de ville vara själva. Alma och Tora visade i sättet de pratade om skolgården att de ser tillgången på olika områden på skolgården som självklar, vilket innebar att andra elevers utnyttjande av skolgården inte i samma utsträckning begränsade eller störde samspelet inom gruppen.

Bild 'Trekanten', Bilden visar resterna av en linbana som en gång gick här.

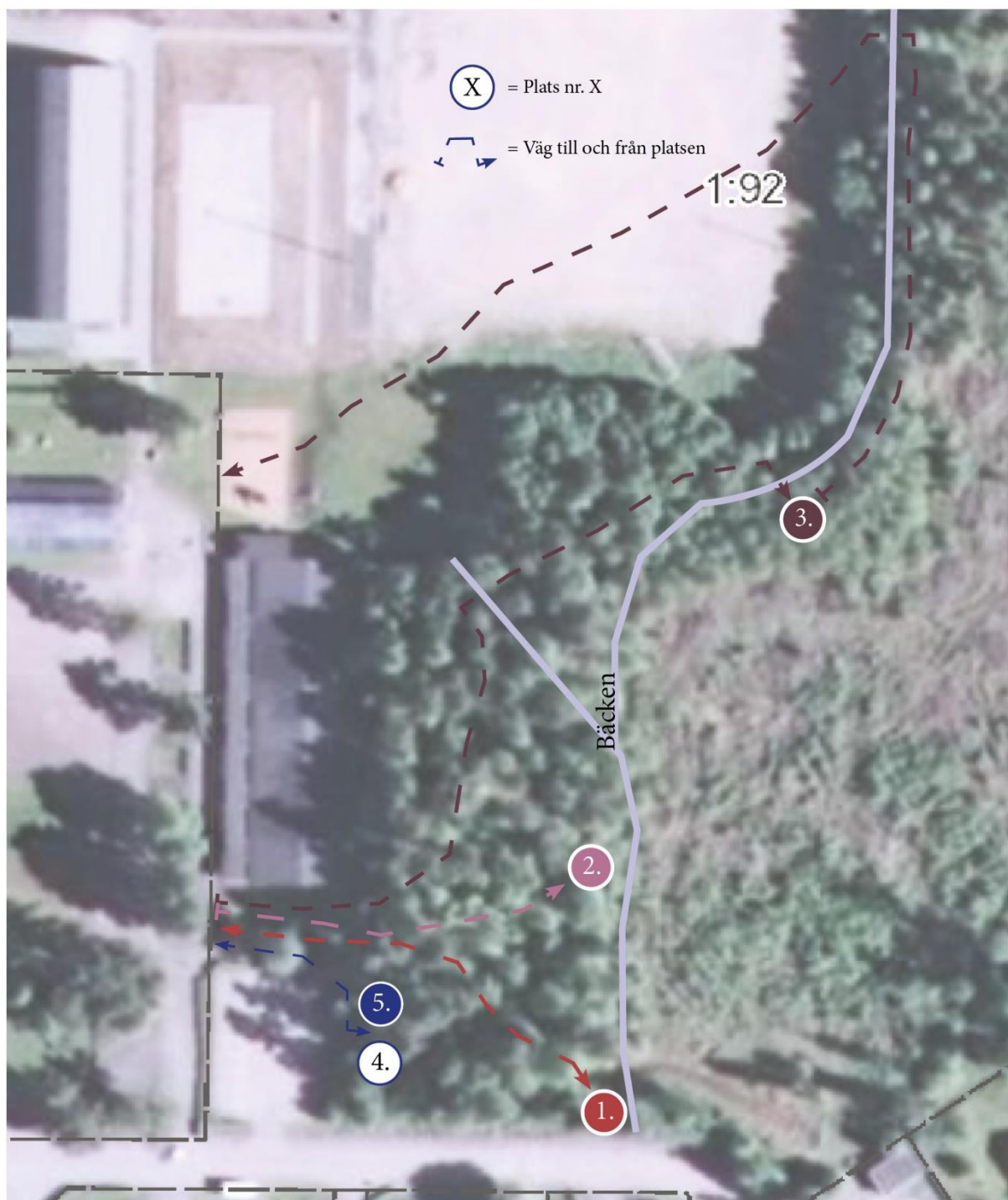

Platser för samspel i Skogen

4 av grupperna och 6 av eleverna, (fyra tjejer och två killar), pekade ut områden i skogen som favoritplatser. Samspelet på de här platserna kretsade till synes framförallt kring kojor, symboliska lekar, eget utrymme och att pröva sina gränser. På skolan fanns det tydliga spår efter barns framfart och antalet upp trampade stigar i skogen talade också för att skogen var välanvänd. Även om storlek på den tillgängliga skogen var större i kvadratmeter per elev än vad barn i storstadsregionerna har, så uttryckte flera av eleverna att de upplevde ytan i skogen som för liten.. Men däremot verkade den totala ytan utomhusmiljö på skolan vara tillräcklig för att tillfredsställa flera barns samtidiga användning.

Kojorna som besöktes var olika mycket arbetade med och hade olika syften. En del av dem var begränsade till samspel mellan få barn där endast några fick vara med och andra användes i samspel mellan flera barn och fyllde mer en funktion som en allmän plats. Under gåturerna så framkom det att nästan alla grupper hade en eller flera kojor som sina favoritställen. Flera av kojorna var utformade på ett sådant sätt att det gick att gömma sig i kojan. Majoriteten av kojorna var lokaliserade i skogen och endast ett fåtal i utkanten av skolgården. Det här tyder på att skogens brukskvalitet var bäst anpassad för kojbyggen.

Flygfoto över området

Figur 3. Flygfoto över Villerkullaskolan och skogsområdet öster om skolan. Tillägg på flygfotot har gjorts i form av punktmarkeringar för platserna som besöktes och streckade linjer för att visa stigen till och från platsen. Flygfotot används med tillåtelse från Lennart Torstensson på Tekniska sektionen i Tranemo kommun (2015-02-12).

Platserna

Plats 1 – Grupp B

Axel var den som först pekade ut skogen som sin favoritplats (Se bild 'Plats 1' på sidan 65). Han använde platsen som ett ställe där han kan få vara ifred på. Axel uttryckte själv att han brukar använda platsen som ett ställe att fundera på eller "bara gå runt lite". En liten plats framför en tall var extra viktig för honom för där kunde han sitta med ryggen mot en tall och skolgården och se hela vägen hem.

Grupp B. - *Att få vara för sig själv*

Kojan låg i angränsning till den södraste delen av bäcken. När jag frågade Axel på vägen till hans favoritplats varför han ansåg att den platsen var viktig så svarade han så här:

Axel – Jag brukar vara här inne i skogen, längs bäcken

Rebecka – Ah

Axel – Jag gillar att va där mycket

Rebecka – Vad hittar du på där?

Axel – Jag vet inte riktigt, går runt lite, det är inte så många personer där

Axels favoritplats var relativt avlägset från de centrala delarna av skolgården vilket innebar att han inte behövde dela utrymmet med så många andra. Just den möjligheten att få vara för sig själv verkar vara avgörande för hans val av favoritplats. En annan faktor som spelar in verkade vara närheten hem. På plats pekar han nämligen ut sitt hus som ligger alldeles i närheten.

Bild 'Plats 1'. En viktig plats för pojken i Grupp B är kojan invid bäcken som löper genom skogen. Fotot är taget av pojken i Grupp B.

Plats 2 – Grupp C

Den andra platsen i skogen pekades ut av flickorna i Grupp C som deras favoritplats. När flickorna berättade om kojorna i skogen så refererade de till den som en plats de brukade leka bondgård på (Se bild 'Plats 2a' på sidan 67) tillsammans med en tredje tjej. I den här leken hade flickorna även andra namn och olika sysslor att utföra på bondgården och var sin häst. Samtliga platser som de visade i kojorna var på något sätt kopplade till leken, antingen som hus, hönsbarn, stall eller förråd (Se bild 'Plats 2b' på sidan 67). Även om flickorna pekade ut var det fanns andra kojor så uppfattades det inte som att de integrerade med andra barn utan de höll sig för sig själva när de använde kojorna.

Grupp C – *Privat område*

Att kojorna är privata och att inte vem som helst får se kojorna framgår under samtalet med två av flickorna:

Rebecka – Brukar ni mest vara här på skolgården när ni är ute?

Ingen av dem svarar riktigt så jag försöker igen

Rebecka – Eller var brukar ni vara?

Arbenita säger tyst och lite dröjande – I skogen också

Rebecka – Ah okej

Arbenita verkar inte vara helt säker på om hon vill eller får visa mig skogen – Fast...

Rebecka – Skulle ni vilja visa det stället ni är på i skogen?

Alexandra koncentrerar sig på kameran men svarar dröjande – Ahh...

Efter det här meningsutbytet så bytte vi samtalsämne eftersom de inte ville prata om kojorna. Lite senare så bestämde Alexandra att vi skulle gå till skogen ändå, även om Arbenita verkade tveksam. Det var tydligt att det var Alexandra som hade slutordet för vi gick kort därefter till skogen. När jag pratade med flickorna om kojorna lite senare så var det tydligt att det bara var de två och en flicka till som umgås i kojorna.

Flickorna talade också om att kojorna är från äldre elever som slutat på skolan och att det inte är självklart att de (flickorna) får ha kvar kojorna efter ett år. Den som först har paxat en koja när det nya läsåret börjat får kojorna.

Rebecka – Okej, gör ni det här året runt eller? (Leker i kojor)

Alexandra – Året runt, för att efter ett år är det några nya elever som börjar, så det är ett år vi ska ha den här kojorna. För den som kommer först får välja koja först och de som redan har skaffat en koja, de får va med i kojor men dom får inte göra nya kojor för det är *(här pekar hon runt sig på olika trädgångar)* där... där, där och där, det är dom enda kojorna man ska ha

Det här fenomenet nämnde även Tora och Alma (Grupp E) under sin gåtur. Att det var ett sådant tryck på skogen och kojorna tyder på att de förutsättningar som fanns i skogen var optimala för kojbyggen och dessutom väldigt eftertraktade som platser.

Bild 'Plats 2a' (övre bilden) och 'Plats 2b' (Undre bilden). Grupp C hade flera platser i skogen som de använde i sitt samspel. Bilderna här ovan föreställer två av de rummen som ingick i flickornas koja. Båda bilderna är tagna av flickorna i Grupp C.

Plats 3 – Grupp D:

Den tredje kojan som visades i skogen användes enligt Simon av flera killar, men det var bara han som var och visade kojan (tillsammans med Niklas). Platsen upplevdes inte vara av privat karaktär, eftersom Simon inte såg det som något problem att Niklas fick se kojan, utan användes av flera barn. Det fanns inte något förutbestämt samspel vid kojan enligt Simon. När vi var vid kojan utforskade killarna platsen och testade brukskvaliteten och förutsättningarna för klättra på platsen.

Grupp D – Eget utrymme och nya områden att utforska

Under gåturen med Grupp D ägde det här samtalet rum. Vi var på väg till kojan som Simon var med i och hade kommit till sista hindret, bäcken, (Se bild 'Plats 3a' på sidan 69) innan vi skulle vara framme.

Simon – Här ska vi över!

Rebecka – Ska vi över här? (pekar på bäcken som här är ca en meter bred)

Simon – Ja, för där är mitt favoritställe (säger han och pekar på andra sidan)

Rebecka – Jaha

Niklas – Vi får väl inte ens vara där?

Simon – Jo... fröken har sagt att vi får va här, men inte längre bort

När vi kom över på andra sidan så sträckte Simon ut armarna och visade området. "Här är min favoritplats" (Se bild 'Plats 3b' på sidan 69). Han klättrade snabbt upp på en stor tall som halvt låg ner över några böjda björkar. (Se bilden på framsidan). "Den var hal" säger Simon när han var halvvägs uppe i tallen. När han kom ned berättade han att det var första gången han varit där uppe och att han hade velat klättra ända upp till toppen. Båda pojkarna utforskade platsen och provade på liknande sätt att klättra, klänga utan att någon argumentation uppstod. När jag frågade Simon varför han gillar att vara här istället för i den andra skogen, så svarade han att det fanns mer plats här och att de slapp dela platsen med andra. Simon pratade även om skydd mot dåligt väder under vår gåtur. När vi var vid hans favoritplats berättade han att när det regnar så ställer han sig under en liten gran som växer i en klunga med några björkar. Eftersom det regnade under vårt besök så provade att ställa sig under granarna och konstaterade att granen skyddade mot lite regn, men inte tillräckligt för att han skulle hålla sig torr.

Bild 'Plats 3a' översta bilden . En bild på diket som vi passerade för att ta oss till kojans. 'Plats 3b' nedersta bilden. Bilden är tagen på deras favoritplats.

Plats 4 – Grupp E

Flickorna från Grupp E visade två kojor belägna intill varandra i skogen. Enligt flickorna användes en av kojorna av nästan hela deras klass (Se bild 'Plats 4a' på sidan 71) och den andra använde av bara de två (Se bild 'Plats 4b' på sidan 71). Flickorna var noga med att berätta vilken koja som de fått av äldre årskursare och som hela klassen använde samt vilken de hade gjort själva. Flickorna pratade även om att de "lekte att de var släkt" med andra barn från klassen som använde andra kojor. Andra lekar de berättade om var att de skulle göra upp en brasa i kojan och värma sig eller leka "ta" i området runt kojan. Axel sa över huvudtaget inte så mycket när vi var vid kojan utan höll sig mer i bakgrunden.

Grupp E. – *Om att vara med i en koja*

Tidigare under gåturen berättade Alma och Tora att hela deras klass var med på kojan från början. Utifrån det samtalet följde en diskussion kring vilka och hur många som kan eller inte kan vara med i en koja.

Rebecka – Spelar det någon roll vems koja det är? Är det väldigt viktigt?

Alma – Nej men det är inte viktigt, om någon frågar och vill hjälpa till. För några av tvåorna som nu går i trean, de frågade ju (om de fick vara med). Vi hade ju inte samma rast och då frågade de om de fick hjälpa till och så.

Tora – Men vi var så många så det gick inte så bra (här börjar hon skratta lite)

Alma (håller med Tora) – Men det var jättesnällt att det ville hjälpa till och så, men det var lite svårt.

Enligt Agnes så fick elever från yngre årskurser vara med på kojan från början, eftersom de inte hade rast samtidigt. Det tyder på att kojan i sig fungerade mer som en allmän plats snarare än privat och att det därför inte gjorde så mycket att de också använde kojan. Varför det i slutänden inte gick att dela koja med de yngre eleverna uppfattas bero på antalet barn som var med i kojan och enligt tjejerna var det självklart att det då var tvåorna som då fick lämna kojan.

Under gåturen med Alma, Tora och Axel så framkom det att träden som växte i anslutning till kojan som flickorna själva hade byggt var viktiga för flickornas samspel där. Träden som var aspar och björkar hade olika färg på bladen och utifrån bladfärgen bedömde flickorna hur de skulle "ta hand om" olika träd. Det var tydligt på sättet som flickorna diskuterade träden att den här typen av lek var något som de hade gjort tillsammans bara de två. Axel sa inte heller någonting under den här konversationen.

Kojan som de hade gjort diskuterades inte mer under gåturen utan omnämndes bara som en koja de hade gjort. Flickorna berättade att det kommit jordgetingar i den kojan som användes av hela deras klass, vilket skulle kunna vara en anledning till att de byggde en annan koja i närheten istället för att använda den befintliga kojan.

Bild 'Plats 4a' översta bilden. Den fjärde kojans visades av Grupp E och var till skillnad från de andra platserna en koja som användes av flera barn. Fotot taget av barnen i Grupp E. Bild 'Plats 4b' nedersta bilden. Grupp E visade två platser i skogen som låg i anslutning till varandra. Det här fotot är taget mitt emellan de båda kojorna.

Slutsatser och Diskussion

Viktiga platser

I fallstudien var det flera platser som upplevdes som viktiga för barnen. Här följer en lista över platserna samt en kort sammanfattning av de samspel som brukar äga rum på platsen. Markeringarna på planen (Se Figur 2 på sidan 45 och Figur 3 på sidan 64) visar var platserna är placerade i förhållande till varandra. Platserna är ordnade i listan utifrån hur många av grupperna som benämnde platsen som viktig eller visade platsen under gåturen.

- ❖ Fotbollsplanen – Användes vid fotboll och fotbollslekar samt snöbollskrig
- ❖ Skogen – I skogsområdet öster om skolgården, fram till diket, återfanns majoriteten av kojorna
- ❖ Pingisbordet – Användes framförallt vid Rundpingis och Bordsking, men även som en plats att studera på
- ❖ Trekanten – Användes vid fantasilekar som att laga mat eller leka familj.
- ❖ Lekplatsen – Användes bland annat till ”ta lekar”, där barnen jagade varandra
- ❖ Kingstrecket – Användes till kingspel
- ❖ Asfaltsplanen – Användes till att spela innebandy eller bygga snökoja
- ❖ Bänkarna – Användes vid privata samtal

I fallstudien tycker jag mig dessutom ha sett att det finns flera olika faktorer som påverkar barns samspel och användning av utemiljön. För att förtydliga detta kan ett samband presenteras:

De Fysiska och Sociala faktorerna för samspel styr vilken plats som används och platsen styr i sin tur vilken typ av samspel som äger rum.

Vi ska nu titta närmare på de fysiska och sociala faktorerna för att se vilka som har observerats under besöken på Villerkullaskolan. Vi ska också titta närmare på hur faktorerna påverkar valet av plats och hur platsen påverkar vilket samspel som äger rum.

Fysiska faktorer för samspel

Skydd mot väder och vind

Flickorna i fallstudien är de som först och främst påpekat att de anser det viktigt med tillgång till platser utomhus under tak. På skolgården finns det endast ett område som har tak och det är placerat precis utanför ingångarna till klassrummen i den östra skolbyggnaden. Det märktes under observationstillfällena och gåturerna att taket var viktigt för barnen, då det nästan enbart var under tak som barnen vistades under rasten om det var dåligt väder och till exempel regnade.

Även träd i anslutning till kojorna pekades ut av barnen som ett potentiellt skydd mot regn. Skogen kunde enligt barnen, till viss del skydda mot lättare skurar. Men vid kraftigt och ihållande regn som under gåturerna så förmådde inte träden hålla vätan borta.

Utifrån barnens kommentarer i fallstudien kan det konstateras att platser som skyddar mot dåligt väder är en viktig komponent vid utformning av utomhusmiljöer. I fallstudien var det framförallt regn, kyla och blåst som barnen uppsökte skydd mot. Det finns därför anledning att planera skolgårdar med både platser för permanent skydd mot kraftigt regn och blåst. Men även platser som kan skydda mot lättare skurar som till exempel träd med väl utvecklad trädkrona kan fungera som skydd.

Utmaningar på platsen

Några av barnen visade med ord och gester under fallstudien att det var viktigt med utmaningar. Utmaningarna såg väldigt olika ut men av de som observerades under fallstudien var majoriteten fysiska utmaningar. Under Gåturen med Grupp D var det mycket fokus på utmaningar, som exempel kan nämnas tallen som halvt hade fallit vid deras koja och som genast undersöktes när vi anlände till platsen. På vägen till kojan var det även mycket fokus på vilken väg vi skulle ta och vilka hinder vi måste klara av. Bland annat skulle vi ta oss över två bäckar och platserna som valts ut för att korsa bäcken på var på intet sätt det lättaste ställena att korsa bäcken på. På vägen från kojan, valde pojkarna en annan stig där det istället var viktigt att akta sig för "fällor" (Se bild 'Natur' på sidan 28).

Även flickorna berättade om olika utmaningar på deras favoritplatser. Till exempel kan nämnas Grupp C som valde att visa lekparken. Vid en första titt var det svårt att förstå hur flickorna kunde finna en utmaning i lekparken. Men utifrån flickornas beskrivning så blev det tydligt att de genom att till exempel balansera på en metallstång utan att hålla i sig fick prova sina gränser.

Det här antyder att fysiska utmaningar på en skolgård var viktigt för barnen och deras lek i fallstudien. Men det visar också vilken förmåga barn har att hitta på utmaningar när det inte presenteras inför några.

Närheten till eller avstånd från andra barn

Närhet till andra barn eller avstånd från dem verkade också vara två förutsättningar som påverkade vilka platser barnen i fallstudien valde att använda. Några av platserna som visades var tydligt utvalda som viktiga platser tack vare sin placering antingen långt ifrån eller nära de centrala delarna av skolan. Det tydligaste exemplet är kanske kojan som Grupp B visade, som under gåturen beskrevs som en viktig plats tack vare att Axel kunde få vara där för sig själv.

Simon i grupp D berättade att anledningen till att kojan han visade var en viktig plats för honom, berodde på att det fanns mer utrymme där. Kojan var belägen relativt avsides och placerad i angränsning till ett annat skogsområde. Det innebär att han och killarna inte behövde dela utrymmet med någon annan om de inte ville.

Det motsatta gällde för platser som till exempel fotbollsplanen och pingisbordet. Där samspelet på platsen istället var beroende av att flera barn deltog och därför gynnades av en central placering där flera barn kunde se samspelet och därmed komma och gå i leken.

En känsla av närhet och avstånd till andra barn är två komponenter som enligt ovanstående bör tas i beaktande vid gestaltning. I den här fallstudien fanns det gott om yta för barnen att vistas på, trots det valde några att vara bortanför det tillåtna området. Därför kan det vara intressant att undersöka närmare om det är känslan av avstånd som är viktigt eller det fysiska avståndet.

Öppen eller sluten vegetation

Vegetationen påverkade samspelet på ungefär samma sätt som avståndet till andra barn gör. En plats med tät vegetation upplevdes i större grad användas inom samspel mellan få individer och en plats med liten eller ingen vegetation upplevdes användas inom samspel mellan fler individer. Fotbollsplanen kan nämnas som exempel på ett område med öppen vegetation där flera barn samspelade med varandra. Skogen kan ges som exempel på ett område med relativt sluten vegetation där antalet barn som umgicks oftast var begränsat till några få.

Hur vegetationen på platsen påverkar användningen kan därför vara viktigt att ha i åtanke vid utformning av en plats för barn. Om det finns en vilja att gynna samspel mellan få eller flera barn på vissa platser, bör vegetationen och placeringen av den tas i beaktande.

Tillgång på utrustning och naturmaterial

Tillgången till material på platserna var också en viktig förutsättning för användningen av dem. I fallstudien stod det klart att både naturmaterial, (som löv och sand) och konstgjorda material (som bollar och racketar) påverkade användningen av platserna. Flickorna i Grupp E blev till exempel uppspelta när de såg att träden utanför deras koja helt hade tappat sina löv och förklarade i munnen på varandra vad färgen på trädens löv betydde. Flickorna berättade också under vårt besök vid trekanten att de brukade blanda snö med sand och jord för att använda som bakverk eller låtsades göra upp brasor med hjälp av kvistar. Här var det tydligt att tillgången till lösa material och framförallt naturmaterial var en viktig förutsättning för användningen av trekanten som en plats för fantasilekar.

Även en mindre typ av utrustning kan vara viktiga för platsens användning. Till exempel så var tillgången på pingisbollar en förutsättning för att det skulle vara möjligt att spela pingis på pingisbordet och fotbollar en förutsättning för att kunna spela fotboll på fotbollsplanen. Till skillnad från naturmaterialen så utgör utrustningen en kostnad att köpa in och att förnya om den befintliga utrustningen går sönder eller tappas bort.

Årstiderna påverkar framförallt tillgången på naturmaterial. Om befintlig vegetation finns på platsen kan material nybildas på våren i form av bladutsprång, grenar och knoppar för att sen under sommaren övergå till blommor och kottar som under hösten ändrar färg, torkar och trillar från trädet ner till marken. Utöver vegetationens bidrag till lösa material under årets gång innebär förändringar i temperatur och väder att vissa platser blir mer attraktiva än andra. Soliga eftermiddagar värmer upp asfalten och bänkar. Kalla dagar kan istället bidra med snöfall och skapa vackra iskristaller i bäckar. Platserna är de samma, men vädret påverkar vilka material som finns att tillgå, hur materialen upplevs och därmed hur platserna används.

Sociala faktorer för samspelet

Regler

Sociala förutsättningar som påverkar samspelet och användningen av platserna kan vara regler uppsatta av vuxna. Regler som uppmärksammas i fallstudien är både regler som styr *var samspelet får äga rum* och *hur det får äga rum*. Några exempel i fallstudien på samspel där placeringen av samspelet har styrts av vuxnas regler var att snöbollskastning enligt flera barn endast är tillåtet på fotbollsplanen. Det indikerar att det finns regler som säger var barnen får kasta snöbollar. Även Arbenita och Alexandras användning av pingisbordet som en plats att studera på krävde antagligen en tillåtelse från deras lärarinna.

Regler kring hur samspelet får gå till återfanns bland annat för rundpingis och bordsking, både i barnens egna utsagor under gåturerna, men även utskrivna och uppsatta i ett av fönsterna. Reglerna som var uppsatta i fönstret var, till skillnad från barnens egna beskrivningar av lekarna, väldigt generella och syftade till att säkerställa att alla barnen som ville, fick delta och att ingen skulle vara utanför. Barnens egna regler var under gåturen i högre grad fokuserade på var bollen skulle och inte skulle nudda och när man förlorade.

Även vilka som får använda kojorna i skogen styrs till viss del av regler. Reglerna uppfattades i fallstudien inte vara uppsatta av lärare utan av barnen själva. I båda grupperna där flickor deltog berättade de att kojorna som de använde endast fick användas ett år i taget innan det blev ett nytt tillfälle att välja kojor. Flickorna var också väldigt säkra på var det fanns kojor i området och enligt Alexandra var det endast på de ställen där det redan fanns kojor som det var tillåtet att ha kojor.

Regler kan styra både placering av samspel men även hur samspel ska gå till. Ibland är reglerna nedskrivna och uppsatta för att alla och en var ska få tillgång till dem. Ibland är de oskrivna och uppmärksammas först om någon bryter mot dem. Regler kommer alltid finnas i vårt samhälle, men det kan vara viktigt att ta reda på vilka regler som finns om liknande fallstudier ska utföras i framtiden.

Lekkamrater

Fler av samspelen som uppmärksammas i fallstudien bygger på att flera lekkamrater finns tillgängliga. Tydligaste exemplet är kanske fotboll, där det är svårt att bygga två lag om det bara är tre som deltar. Barnen på skolan hade nästan alltid rast samtidigt och eftersom det på skolan var gemensam skolgård för samtliga elever innebar det att yngre barn kunde umgås med äldre på rasterna. Under gåturerna framkom det att både lekparken och skogen faktiskt användes mer eller mindre gemensamt med yngre elever och även under observationerna syntes det att yngre och äldre barn samspelade i King och Rundpingis under rasterna.

Som landskapsarkitekt bestämmer du sällan hur många barn som ska använda utemiljön på till exempel en skola, men däremot vet du oftast hur många barn skolan är utformad för och kan planera ditt förslag utifrån det.

Sinnesstämning

Barnen påverkas av sina känslor, precis som vuxna gör. Hur barnen mår påverkar vad de vill göra och tillika var de vill vara. Alexandra berättade under gåturen med grupp C att hon föredrog att sitta på bänkarna utanför skolan tillsammans med sina tjejkompisar när hon var ledsen istället för att vara i skogen.

Hur barn mår påverkar såklart dem själva, men även vänner i deras omgivning och var de vill vara. Det kan därför vara viktigt att prata med barnen och höra hur de mår, för att veta varför de svarar som de gör.

Samspel mellan flera eller få barn

I fallstudien kan det konstateras att vissa platser oftare uppfattades som platser för en viss typ av samspel av barnen. I den här uppsatsen har samspel mellan flera eller få barn använts för att skilja mellan samspel av mer privat karaktär och samspel där vem som helst får delta.

I fallstudien utmärkte sig områden som var centralt placerade som extra lämpliga för samspel mellan flera barn. Exempel på sådana platser var fotbollsplanen, Kingstrecket och Pingisborden. Det var även samspelet på de här platserna som i störst grad var påverkade av regler uppsatta av vuxna. Majoriteten av platserna för samspel mellan flera barn var i fallstudien placerade på skolgården och ett fåtal var placerade i skogen. Tillgången på lösa naturmaterial upplevdes inte vara lika viktig i samspelet mellan flera barn som mellan få. Däremot upplevdes en central placering vara viktig med närhet till flera barn.

Samspel mellan få individer upplevdes ta plats på områden som i första hand var placerade i skymundan eller i utkanten av skolgården eller skogen. På skolgården presenterades Triangeln och bänkarna som mer privata platser. Skogen upplevdes annars vara den platsen som i störst utsträckning gynnade samspel mellan få barn. De platserna som visades i skogen och som användes av en liten grupp barn var ofta placerade i skymundan. Samspelet mellan få barn upplevdes inte vara lika reglerat av vuxnas regler som samspel mellan flera barn. Däremot upplevdes samspelet mellan få barn vara mer påverkat av barnens sinnesstämning. Det innebär att platser som används inom samspel mellan få barn mest troligt varierar oftare än platserna som används vid samspel mellan flera barn.

Jämförelse mellan Fallstudien och Litteraturen

Barn som blir tillfrågade om sin uppfattning om omgivningen refererar ofta till miljön närmast dem, eftersom den upplevs som viktig för deras välmående.¹¹⁶ Därför känns valet av fallstudie högst relevant, eftersom skolgården är en utemiljö där barn spenderar en stor del av sin tid och den ska fungera både för de som vill springa av sig och leka i stora grupper samt de som vill sitta och prata i lugn och ro.

Förutom att Villerkullaskolan innehar en till ytan stor utemiljö har den också ett varierat innehåll (Se Figur 2 på sidan 45), med allt från skogsområden med varierande vegetationsskikt, till öppna gräsplaner och asfalterade ytor. Den varierade utformning av utemiljön på Villerkullaskolan kan, förutom att tillgodose behovet hos flera olika barn också bidra till att utveckla barnens fantasi på Villerkullaskolan.¹¹⁷ Utemiljön på skolor är viktig för interaktioner mellan flera barn och varje kvadratmeter är betydelsefull.¹¹⁸ Skolgården och skogen upplevdes under fallstudien ha flera viktiga funktioner, däribland att barnen kunde välja i hur stora grupper de ville leka. Gåturerna hölls med klass fyra och fem och trots att inte fler åldersgrupper var inkluderade pekades i stora drag nästan alla platser på skolgården ut som viktiga platser. Det här visar att utemiljön är väl använd och att det nästan inte finns någon plats som kan anses som ”överflödig”. Detta trots att den tillgängliga ytan utemiljö på skolan är betydligt större än de minsta mått som till exempel Malmö satt upp för sina skolgårdar.¹¹⁹

Enligt Harts fallstudie så vill barn vara där andra barn är och ha möjlighet att se och synas.¹²⁰ Fotbollsplanen, Pingisborden och Kingstrecket är exempel på centrala platser på skolgården som uppfyller det här kriteriet. Alla tre ansågs vara viktiga områden även om till synes ingen använde fotbollsplanen när gåturerna hölls, samtidigt som pingisborden var helt omringade av elever. Den främsta anledningen till att fotbollsplanen inte användes kan vara att det under båda dagarna var grått, kyligt och regnigt vilket gjorde fotbollsplanen till en väldigt utsatt plats, samtidigt som pingisbordet stod under tak precis intill klassrummen. Alla tre platserna var bland de mest omnämnda favoritplatserna vilket kanske inte är så konstigt eftersom stora samspel medför att många kan vara med vilket i sin tur innebär att fler nämner platsen. Det här betyder att platser för små samspel felaktigt kan ses som mindre viktiga eftersom det är färre som använder sig av samma plats. Därför är det viktigt att vara medveten om att platser där barnen samspekar i små grupper eller helt själv också är betydelsefulla för barnen.

---

¹¹⁶ Nordström M, 'Planning for children's health and outdoor activities in Swedish cities – the need for a child-friendly perspective', 2014, Sid. 63.

¹¹⁷ Torell G, 'Kognitiva kartor', 2005, Sid. 177.

¹¹⁸ Mårtensson F, 'Landskapet i leken', 2004, Sid. 132.

¹¹⁹ Malmö stad, *Starta förskola - Lagkrav och miljöförvaltningens råd*, 2011, Sid. 6 [online]

¹²⁰ Hart R, *Children's experience of place*, 1979, Sid. 165.

Samspel

Cosco såg i en undersökning av förskolegårdar att utformning av förskolegården också påverkade hur den användes av barnen.¹²¹ Även i den här fallstudien har det varit tydligt att utformningen men också förutsättningarna på skolgården och i skogen har påverkat hur platserna används. I Coscos undersökning upplevdes varierande storlek på olika lekrområden, slingrande gångar och naturliga element vara den bästa kombinationen för att skapa aktiva förskolegårdar.¹²² Utemiljön på Villerkullaskolan har både naturliga element, slingrande gångar och olika stora områden. Kanske är det en anledning till att utemiljön här inhyser både samspel mellan få och flera individer? I fallstudien har placeringen av platsen (centralt eller i utkanten) men även utseendet runt platsen (öppet/slutet) upplevts påverka huruvida den används inom samspel mellan flera eller få barn. Öppna platser som är centralt placerade har i fallstudien dominerats av samspel mellan flera barn. Platser placerade i utkanten av skolgården eller i närheten av tät vegetation har dominerats främst av samspel mellan få barn. Varför det är så här kan bero på flera saker, däribland att det inte är möjligt att göra något i hemlighet om platsen som används är öppen och centralt placerad. Det motsatta gäller för platser som är lite undanskymda. Det kan vara svårt att till exempel bilda två fotbollslag om ingen ser att det är fotboll på gång.

Det finns både positiva och negativa aspekter med de båda typerna av samspel. Stora samspel innebär att barn kan välja att delta och sluta delta när de vill utan att det stör leken nämnvärt. Nackdelen är att vissa av de stora samspeken, åtminstone i den här fallstudien, har dominerats av killar och gynnade barn som är större, starkare eller mer populära än andra. Det gäller inte alla platser eller samspel, ett undantag är till exempel King och Bordsking, två aktiviteter som framförallt tjejerna uttryckte var deras favoritlek, men även Pingis.

Av de aktiviteter som nämndes oftast under gåturen så tillhör majoriteten stora samspel, som fotboll, pingis, king osv. Samtliga av de här har vissa specifika behov vad det gäller utformningen av utemiljön och tillgång på material. För att spela fotboll behövs öppna ytor av gräs, För att spela king behövs tillgång till en asfalterad yta som på något sätt går att tydligt avgränsa i två delar, samt såklart bollar. Områden för samspel mellan få barn var i större grad beroende av vegetation och lösa material som löv, sand, jord etc.

En lämplig lekmiljö för barn bör därför kanske erbjuda både platser som passar för samspel mellan få individer eller helt själv, men även platser där det är möjligt för flera barn att umgås tillsammans.

Skolgården

❖ Fotbollsplanen

Under vinterhalvåret tillbringar barn mycket mindre tid utomhus än under sommaren och de tillfällen när barn är ute under vintern så är det framförallt lekar med snö som observeras.^{123, 124} Barnen på skolan Villerkulla har inte möjligheten att vara inne under rasterna annat än vid extrem väderlek. Därför är det kanske inte så konstigt att samspel som innefattade snö var ett vanligt samtalsämne under gåturen och efterlängtat efter allt regn. Många av barnen, om än inte alla, visade med kroppsspråk, så som ivriga gester och intensiva rörelser att de såg fram emot snöbollskrig. Kanske beror synen på snöbollskrig och de blandade åsikterna hos barnen på att snöbollskrig kan innebära en viss utsatthet för barnen. Till exempel är snöbollskrig med ”isbollar” och att bli ”äggad” negativa upplevelser som nämndes under fallstudien.

¹²¹ Cosco N. G, *Motivation to move: Physical Activity Affordances in Preschool Play Areas*, 2006, Sid. 133.

¹²² Ibid

¹²³ Hart R, *Children's experience of place*, 1979, Sid. 208.

¹²⁴ Fjortoft I & Sageie J, 'The natural environment as a playground for children Landscape description and analyses of a natural playscape', 2000, Sid. 193.

Snöbollskrig upplevdes innebära att de som aktivt deltar (vilket i fallstudien uppfattades vara framförallt killar) testar sina fysiska gränser mot varandra och de som passivt deltar (vilket uppfattades vara framförallt tjejer) hjälper till med snöbollar men är själv inte delaktig i kastandet. Det betyder att de som aktivt deltar har nytta av att vara snabba, starka eller en väl etablerad plats i kompisgänget, samtidigt som de som passivt deltar blir en del av samspelet utan att faktiskt utsätt sig för någon risk att bli träffad. Vem eller vad som avgör vilken roll du får i samspelet framgick inte i den här fallstudien. Huruvida snöbollskrig är ett samspel som ska tillåtas är också en fråga som kan diskuteras. På Villerkulla har det tillåtits under vissa förutsättningar, som till exempel att snöbollar endast kastas på fotbollsplanen. Det är därmed ingen som ofrivilligt ska behöva delta eller få en boll på sig. Samtidigt innebär det att fotbollsplanen endast används till snöbollskastning under vintern.

Till skillnad från snöbollskastningen så uttryckte ingen av eleverna att fotboll kunde var ett negativt samspel. Tvärtom var det både flickor och killar som upplevdes väldigt positiva till fotboll. En anledning kan vara att fotboll inte på samma sätt ”drabbar” någon utan det är två lag som spelar mot varandra med bestämda regler. På fotbollsplanen finns två mål framställda året runt, vilket innebär att användningen av platsen är mer eller mindre förutbestämd både när det är snö och barmark.

❖ King

Totalt var det fyra stycken barn som nämnde king som en aktivitet som brukade äga rum på skolgården. Utifrån de observationer som gjordes utav king under gåturerna så var det blandat, killar och flickor som spelade. Resultatet av observationerna och gåturerna visade intressant nog att även om det på skolgården fanns en ruta som var utritad för king så använde barnen en spricka i asfalten som spelplan istället. Platsen som användes gränsar till asfaltsplanen och under en av observationerna uppstod osämja mellan de som spelade king, och äldre elever från årskurs sex som spelade innebandy. Varför platsen vid asfaltsplanen användes istället för kingrutan nere vid tallarna är svårt att säga. Platsen som användes var mer centralt placerad, men gränsade istället till en annan platskrävande aktivitet.

❖ Bänkarna

Mårtensson såg tecken på att mer varierad lek uppstår i skolgårdens gröna miljöer och att barn som leker här uppfattar sig själva som mer glada och pigga än de barn som leker närmare byggnaden.¹²⁵ I min fallstudie berättade några av flickorna att de brukade sitta på en bänk utanför skolan när de var ledsna eller trötta, vilket skulle kunna kasta nytt ljus på resultatet i Mårtenssons fallstudie. Det här kan innebära att hur barnen mår också påverkar vilken del av skolgården de vill använda och hur de väljer att samspela. I så fall är platser nära byggnaden extra viktiga under de dagarna när barnen känner sig nere och inte orkar eller vill ta sig längre bort. Det kan även betyda att skogen förknippas med en annan typ av samspel än allvarliga samtal. I så fall är det inte själva platsen som påverkar hur barnet mår utan tvärtom, hur barnet mår som påverkar vart de väljer att vara.

❖ Asfaltsplanen

Ett av områdena som inte fick mycket uppmärksamhet under gåturerna var asfaltsplanen. Under observationerna av skolgården så var det killar från sexan som använde asfaltsplanen till innebandy och yngre elever som sprang omkring och hoppade i vattenpölar. Det skulle kunna vara en anledning till att eleverna i klass fyra och fem inte nämnde asfaltsplanen. En annan orsak skulle kunna vara dåligt väder och att besöken skedde under två kalla dagar i november. På asfaltsplanen fanns innebandymål framställda vilket indikerar att det i första hand är innebandy som prioriteras på den här ytan.

❖ Lekplatsen

Lekplatsen och dess utrustning upplevdes vara riktad mot yngre barn, något som även flickorna själva berättade när de beskrev vilka som brukade använda platsen. Men samtidigt var lekparken ett ställe där flickorna kunde vara för sig själva, diskutera eller promenera och balansera på kanterna. Flickorna beskrev också hur de använde utrustningen på olika sätt för att göra den "svårare" i olika lekar och det upplevdes inte vara något problem att utrustningen inte var riktigt anpassad till dem. De berättade också att de brukade leka ta på platsen och klättra upp och ner på lekutrustningen.

❖ Trekanten

Området runt omkring trekanten är benämnt i skötselplanen som en högvuxen gräsyta där gräset har tillåtits att växa långt och en och annan sten eller stubbe har fått ligga kvar lite halvdolt i gräset. Det finns gott om material i omgivningen runt trekanten tack vare skötseln i området. Barr, löv, kottar och annat material från träden har tillåtits falla ned och ligga kvar. Av utemiljöerna som tillhörde Villerkullaskolan var flera av favoritplatserna placerade i skogen eller i anslutning till trekanten. Antagligen tack vare den varierande vegetationen och tillgången på lösa material, vilket stämmer väl överens med Wells uttalande: "Nature is unlikely to grow tiresome"¹²⁶.

---

¹²⁵ Mårtensson F & Jansson M, 'Skolgårdsförgröning på lekens villkor', 2014, Sid. 5. [online]

¹²⁶ Wells N M, 'At Home with Nature: Effects of "Greenness" on Children's Cognitive Functioning', 2000, Sid. 18.

Skogen

Att människor i alla åldrar upplever gröna miljöer, som till exempel naturområden, rekreativa grundar sig troligen i att den typen av miljöer stimulerar flera sinnen samtidigt.¹²⁷ De flesta sinnesstimuleringar som barnen nämnde under gåturen var kopplade till vegetation eller lösa naturmaterial. Några av barnen berättade att de uppfattade skogen som en lugnare plats ”där man kan lyssna på fåglarna”. Andra barn berättade att de brukade vårda vissa av träden och ge dem poäng utifrån vilken färg deras löv hade.

I fallstudien var det endast ett område som användes både vid samspel mellan få och flera barn och det var skogen (se Figur 3 på sidan 64). Det finns andra författare som redan konstaterat att platser med flera vegetationsskit lämpar sig extra väl för flera typer av lekar.¹²⁸ De samspel som framkom i den här fallstudien stämmer väldigt bra överens med resultatet i till exempel Fjortofts studie. Kojbyggen, ”ta lekar” och symboliska lekar som ”bondgård” är bara några exempel på vad barnen berättade att de brukade göra på sina favoritplatser. Skogen är också den platsen på skolgården där barnen kan leka utan ständig bevakning och med få restriktioner från vuxna, vilket öppnar upp en möjlighet för barnen att leka mer kreativt.¹²⁹

---

¹²⁷ Sorte G. J. 'Parken för Homo Urbanis – Stadsmäniskan', 2005, Sid. 231.

¹²⁸ Fjortoft I & Sageie J, 'The natural environment as a playground for children Landscape description and analyses of a natural playscape', 2000, Sid. 95.

¹²⁹ Bourke J. "No messing allowed": The Enactment of Childhood in Urban Public Space from the Perspective of the Child', 2014, Sid. 41.

Det finns flera studier som har sett att vegetation och träd värderas högt av barn och att framförallt symboliska lekar gynnas av en god tillgång på löst material och vegetation^{130,131 132} denna fallstudien var inget undantag. Under gåturerna var det framförallt i områden med friväxande vegetation, som skogen, och där det fanns god tillgång på lösa material som till exempel vid trekanten, som symboliska lekar omnämndes. I andra fallstudier har lärare sett buskar och högre vegetation som problematisk eftersom den begränsar uppsikten över barnen och skolgården.¹³³ Utifrån det som observerats och berättats av eleverna och deras lärarinna under besöken på Villerkulla så finns det ingen sådan inställning på den här skolgården. Bevisligen så kan barnen hantera förtroendet att mer eller mindre själva vistas i skogen utan att några större problem uppstår, vilket tyder på att barn från 6 år och uppåt åtminstone i den här fallstudien kan hantera situationen på ett tillfredställande vis.

”Det finns inga dåliga väder, bara dåliga kläder” heter ett svenskt ordspråk. Årstiderna och vädret påverkar användningen av skolgården och skogen, något som även barnen poängterar under våra gåturer. Några barn provade att söka skydd under träd, och konstaterade att träden inte skyddade så bra om det regnade mycket. Det hade varit intressant att göra en liknande studie som Hart¹³⁴ utförde och följa användningen av utemiljön på skolan under ett års tid, för att se hur den förändras. Eftersom Harts konstaterande att barn, liksom vuxna, föredrar att hålla sig inne under regniga dagar,¹³⁵ är något som bekräftats i den här fallstudien skulle det kunna finnas fler likheter mellan platserna och användningen samt samspelet på dem, trots att områdena som undersökts är placerade i två olika länder.

❖ Kojorna

Det är vanligt att barn väljer att visa sina kojor när man ber dem att visa sina favoritplatser, något som bland annat Kylin, uppmärksammat i en av hennes artiklar.¹³⁶ Under fyra av fem rundvandringar så valde eleverna att visa sina kojor antingen som en mindre del i gåturen eller som den viktigaste när de ombads visa de viktiga platserna i utemiljön. Ingen av kojorna var samma som någon annans, även om några angränsade till varandra. I skogen bakom skolan fanns det varierande vegetationsskikt även om de vid den här årstiden inte var speciellt slutna upplevdes de kojor som visades vara mer eller mindre privata. Anledningen att de upplevdes vara privata kan vara att barnen, trots att de visste var andra barns kojor fanns, inte ville avslöja dem för utomstående. Barnen upplevdes ha en väldigt stark känsla av vad som är mitt och ditt att visa. Koja nummer 1, 2 och 5 i skogen används framförallt inom samspel mellan få barn och upplevdes som mer privata än kojorna nummer 3 och 4.

Det märktes under gåturerna att skogen bakom skolan är en typisk vardagsmiljö som barnen känner väl till och utnyttjar frekvent. De kojor som visades i det här området hade nästan alltid olika vägar till och från kojan och barnen ansågs vara väldigt säkra på hur de skulle ta sig till sina favoritplatser. Under gåturen till kojan som var placerad utanför den ”tillåtna” skogen var det däremot väldigt mycket fokus på hur vi skulle ta oss dit och därifrån, som om vägen till kojan var en minst lika viktig del i gåturen som kojan i sig. Anledningen skulle kunna vara att området runt den kojan inte var lika väl utforskat och att de större stigarna därför, liksom i Harts studie, var viktigare.¹³⁷ Det kan också vara för att de här barnen fokuserade mer på att se utmaningarna i utemiljön och såg vägen från och till kojan som ett tillfälle att leka och därför fokuserade mer på vägen än de andra barnen hade gjort.

¹³⁰ Woolley H & Lowe A, 'Exploring the relationship between Design Approach and Play Value of Outdoor Play Spaces', 2013, Sid. 69.

¹³¹ Cele S, 'On foot in the City of Children', 2005, Sid. 92-93.

¹³² Chawla L, 'Conclusion. Toward Better Cities for Children and Youth', 2002, Sid. 223.

¹³³ Titman W, 'Special places, special people', 1994, Sid. 59.

¹³⁴ Hart R, *Children's experience of place*, 1979

¹³⁵ Hart R, *Children's experience of place*, 1979, Sid. 61.

¹³⁶ Kylin M, 'Children's Dens', 2003, Sid. 2

¹³⁷ Hart R, *Children's experience of place*, 1979, Sid. 76.

I fallstudien fanns det exempel på både träd som fungerade som skydd och som en utmaning. Till exempel så var killarna i Grupp D extra förtjusta över att testa att klättra upp i den halv nedfallna tallen. Möjligheterna att klättra upp i träd var annars väldigt begränsade på skolgården, något som kanske är synd med tanke på killarnas entusiasm över att få klättra. Även andra författare har pratat om hur barn uppskattar möjligheten att klättra, balansera eller sitta högt för sig själv i en trädkrona.^{138,139} Om det hade funnits möjligheter för barnen att klättra i träd på skolgården hade det kanske gjort att killarna i Grupp D inte rört sig utanför områdesbegränsningarna. Dessutom hade klättringen kunnat ske i träd som är bättre anpassade att klättra i och som inte riskerar att utgöra en fara på samma sätt som tallen kan göra. Till viss del kan betydelsen av fysiska utmaningar på platsen vara kopplad till gåturerna och en vilja hos barnen att visa upp sig och sin plats. Killen i Grupp D berättade att han inte hade klättrat upp på tallen innan, vilket betyder att klättringen i sig inte tidigare varit en självklar del av platsens tjusning.

Att vatten är populärt visade sig genom att tre av fyra kojor var placerade vid ett dike och att de flickorna som visade den enda kovan som inte låg intill ett dike ändå berättade om andra kojor de hade haft som varit placerade intill bäcken. Andra fallstudier har sett att barn som vill vara ifred ofta föredrar lugna platser som är nära till vatten och andra formbara material.¹⁴⁰ I den här fallstudien var det två av grupperna som pratade om platser dit de gick om de ville vara ifred, men annars upplevdes närheten och tillgången på vatten i form av en bäck vara intressant både för samspelet mellan flera och få barn.

---

¹³⁸ Cele S, 'On foot in the City of Children', 2005, Sid. 93.

¹³⁹ Mårtensson F & Jansson M, 'Skolgårdsförgröning på lekens villkor', 2014, Sid. 94. [online]

¹⁴⁰ Hart R, *Children's experience of place*, 1979, Sid. 205.

Slutsatser

I examensarbetet har konstaterats att det är de *"Fysiska och Sociala förutsättningarna för samspel som styr vilken plats som används och platsen styr i sin tur vilken typ av samspel som äger rum."*

I fallstudien har användningen av platserna på skolgården indikerat att olika platser används för olika typer av samspel. I examensarbetet har samspel delats upp i två kategorier: *Samspel mellan få barn* och *Samspel mellan flera barn*.

Några fysiska och sociala förutsättningar som påträffats i fallstudien och som upplevts ha legat till grund för vilken plats som använts och vilka samspel som ägt rum där, är:

- Avstånd till och placering på skolgården
- Tillgången på skydd mot dåligt väder
- Tillgången på varierande öppna/slutna rum
- Utmaningar på platsen
- Tillgång på utrustning och/eller naturmaterial
- Regler uppsatta av vuxna
- Barnens egen sinnesstämning

De här förutsättningarna för olika typer av samspel måste förstås ses i sin kontext. Uppdelningen är generell och baserad på fallstudien och observationer gjorda på plats och i praktiken påverkar såklart de olika förutsättningarna varandra. Förutsättningarna bör därför inte ses som individuella lösningar på problem utan som delar i ett pussel. Eftersom samma miljö kan ha olika effekt på olika individer, liksom olika miljöer kan ha samma effekt på olika individer¹⁴¹ så kan inga generella slutsatser dras av så få svarande som i den här fallstudien. Resultatet i uppsatsen kan däremot jämföras med andra liknande fallstudier och ses som inspiration till fortsatt forskning kring barn och deras utemiljö.

Frågor att arbeta vidare med

Det hade varit intressant att fullfölja den idén som examensarbetet startade med och att utföra en liknande gåturer fast med flera synskadade barn istället och se vad i utemiljön de värdesätter, hur de samspelar i utemiljön och om det finns några skillnader eller likheter med den här studien.

Det hade varit intressant att utföra gåturer med fler utav klasserna och se om användningen av utemiljön på skolan skiljer sig från klass 1 till klass 6., men även titta närmare på om användningen skiljer sig åt mellan flickor och pojkar.

Att gröna utemiljöer är viktiga för barn kan konstateras redan utifrån teorierna och i fallstudien har betydelsen av skogen som utemiljö för barnen kunnat konstateras. Därför kan det ifrågasättas hur barns samspel påverkas på skolor som inte har någon utemiljö. Det hade varit intressant att jämföra en skola med ytterst begränsad eller obefintlig skolgård med en sådan typ av skolgård som kan ses i den här studien.

På skolgården i den här fallstudien var både områden som var skötselintensiva (Som fotbollsplanen) och områden med låg skötsel (som Trekanten) utpekade som viktiga platser. Det hade varit intressant att göra en liknande studie som Hart gjorde och se hur användningen av utemiljön på skolan faktiskt hade sett ut under ett år och om användningen hade förändrats utifrån skötseln. Blir områden mer eller mindre populära direkt efter skötseln och när i så fall är de som mest populära?

---

¹⁴¹ Björklid P. 'Närmiljön – hinder eller pedagogisk resurs?' 2005, Sid. 141.

Bilagor

Bilaga 1. Manual till Observationsstudien

*Inspirerad utifrån observationsmanualen i Patrik Grahn et al:s studie i 'Ute på dagis'*¹⁴²

- Barnet/gruppen

Hur är barnet valt:

Barnets ålder:

Löpande beskrivning:

Känsloyttringar:

Uttryck (Verbala eller kroppspråk):

- Interaktion med omgivningen

Vilka ting/aspekter av miljön samtalar eller refererar barnen till:

Vilka ting/aspekter av miljön har barnet/barnen aktivt fysisk kontakt med:

Vad i närmiljön lockar barnet till sig:

Vilken typ av verksamhet (Lek, Utforskande eller annat):

Vad avbryter en verksamhet eller lockar till nästa plats:

• ¹⁴² Grahn P. et al. 'Ute på Dagis' i *Stad & Land* nr: 145, Movium, SLU Alnarp, 1997

Bilaga 2. Manual till Fallstudien - Gåturen

2.1 Interaktion direkt med sinnen:

Vem/ Var/ med Vad?

- Känsel:

- Hörsel:

- Doft:

- Syn:

- Smak:

2.2 Direkta känslouttryck under gåturen:

Vem/ Var och Varför?

- Glad

- Ledsen

- Upprymd

- Nedstämd

- Lugn

- Arg

- Förvirrad

- Trött

- Rädd

- Övrigt:

Bilaga 3. Frågor till barnen och "Att tänka på" under gåturen

3.1 Frågor till barnet/barnen:

- Hur gammal är du?
  - Ungefär hur lång tid spenderar du utomhus varje dag?
  - Hur länge har du bott i ...?
  - Ta med mig till platser på skolan som du tycker är viktiga
    - Berätta mer om den här platsen
    - Vad känner du oftast när du är här?
    - Vad gillar du med den här platsen?
    - Varför går du hit?
    - Brukar du komma hit med någon annan?(ungefärligt antal)
  - Nu är det höst ute, Har de olika årstiderna någon betydelse för vad du gör utomhus?
  - Nu är det XXX ute, Har olika typer av väder någon betydelse för vad du gör utomhus?
  - Vad tycker du om att göra när du vill ta det lugnt/ vara ensam (ute)?
  - Finns det något mer område inom skolområdet som du skulle vilja säga något om?
  - Några andra tankar kring skolgården, bra/dåligt?
-

3.2 Att tänka på under gåturen:

- Vad lägger barnet särskild vikt vid? (Tillexempel, vad är det den vill visa?)
- Finns det något tydligt element/mönster som barnet inte verkar lägga märke till?
- Använder barnet beskrivande ord (och vilka i så fall) när det pratar om omgivningen?
- Hur orienterar sig barnet i omgivningen? (Den måste använda sinnena för att röra sig)
- Finns det tecken på att barnet interagerar med sin omgivning med hjälp av sinnena i annat syfte än att orientera sig och hur i så fall?

3.1 Sju viktiga punkter¹⁴³

- Förklara vad intervjun/observationen går ut på så barnet vet vad det har att förvänta sig.
- Ha tålamod under intervjun
- Fråga om jag inte förstår
- Låta barnet prata till punkt
- Prata med barnet i första hand och inte om barnet
- Ställa en fråga i taget
- Se barnet som en jämlike

---

¹⁴³ Ingrid H. "Tala med barn- en introduktion" Hjälpmedelsinstitutet [online] 2006

Bilaga 4. Observationsstudie

4.1 Morgonrasten

- Inspelad - Det regnar lite gran och är 0-2 grader kallt

När jag anländer till skolan vid 08.10 så har det inte hunnit komma så många skolbarn. Det är därför ganska lätt för mig att sätta mig vid ett av borden som är framställda i hörnet och iakttä skolgården och barnen som kommer dit. För att slippa anteckna så provar jag att istället spela in vad jag ser. Nackdelen är att jag vill prata tyst så att inte jag stör barnen i deras aktiviteter. Jag försöker hålla blicken flytande, så att barnen inte ska känna sig bevakade.

Det är två aktiviteter som jag kan urskilja när jag sätter mig, det är King och Bordsking.

I Bordsking är det 5 killar och 1 tjej som spelar och det är den första gruppaktiviteten som observeras. Snart börjar några av barnen även spela King och det är cirka 5-6st barn i blandade åldrar som deltar.

Fler och fler barn kommer till skolan och de ansluter sig framförallt till de gruppaktiviteter som redan är igång, så som King och Bordsking. I King så ökar antalet spelande barn till två stycken i varje lag eftersom det är så pass mycket barn som vill vara med, det har till exempel hunnit bildas en kö vid tallen som planen är placerad vid. Alternativt är det åldern på barnen som spelar mot varandra som påverkar hur många det är i varje lag. Vissa barn passerar även Kingplanen och iakttar spelet lite på håll. Även jag blir lite tittad på av vissa av barnen så det märks att min närvaro inte har gått oupptäckt. Fyra av de yngre flickorna i kön till King, tröttnar på att köa och går istället iväg över skolgården och pratar med varandra.

Barnen i King skrattar, hoppar, springer, och sjunger för att visa att de är glada när de har vunnit. Barnen i Kön är inte lika roade. De blir istället mer högljudda och irriterade när de väntar på att flickorna som spelar ska bli klara.

Två yngre flickor är på väg till fritids och passar på vägen på att leka i vattenpölnarna och hoppar lite i dem. Det här är den första observationen av individuella lekar eller lekar mellan få barn som observeras och återges muntligt.

De flesta av barnen har gummistövlar, vantar, jacka och mössa, men det syns ändå att vissa av barnen som är på skolgården fryser. De barn som spelar King och som inte har handskar försöker att undvika att ta i bollen med händerna, antagligen eftersom den är både blöt och kall. Jag uppfattar på deras kroppsspråk att de också är kalla.

Två flickor kommer ut från fritids och börjar hoppa över vattenpölnarna i asfalten. Efter ett tag stannar de för att känna på sina kinder och känner att de är kalla. De provar att hålla kinderna mot varandra. Därefter fortsätter de att hoppa över vattenpölnarna på flera olika sätt och försöker överträffa varandra i hoppen. Det är bara en av flickorna som har gummistövlar och hon ställer sig tillslut i vattenpölen med båda fötterna istället för att hoppa över. Hon utbrister ”Jag flyter nästan!” när hon känner att vattnet tar emot under gummistövlarna.

Flickorna som tidigare hoppade i vattenpölnarna varierar nu mellan att springa, hoppa och snurra runt på skolgården. Därefter håller de i varandras händer, varför de gör så vet jag inte. En teori är att en av dem inte har vantar och kanske är kall? Eller är det för att de är vänner? Flickan med gummistövlar går medvetet rakt igenom vattenpölnarna, samtidigt som den andra flickan undviker pölnarna.

I King har nu ett av barnen blivit riktigt irriterad och skäller ut ett av de andra barnen för att hon kastat en för hård boll på en av de yngre flickorna. Pojken säger relativt hårda ord till flickan, som att han ska sparka henne, för att hon kastat en så hård boll.

De två yngre flickorna som tidigare hoppade i vattenpölar springer nu runt efter varandra och leker ta istället. Efter ett tag stannar flickorna med överdrivet trötta ansikten och pustar. En kille kommer fram och frågar vad de gör, varpå en av flickorna svarar att de leker ta. Efter pustandet så börjar ta-leken igen och flickorna försöker skrattande ta varandra på nära håll. Leken går därefter förbi Kingspelet och bakom tallen. Killen frågar efter ett tag om han får vara med, men flickorna verkar inte svara. Killen följer efter flickorna i vilket fall.

Nu är det flera barn på skolgården. Det är bland annat King och Bordsking som körs, men det finns även barn som leker i mindre grupper. Två (andra flickor) står på asfaltsplanen och pratar och tre yngre killar står på fotbollsplanen och sparkar en boll till varandra lite planlöst bort vid fotbollsmålet. Några barn har även börjat spela Pingis, men inte alls lika många barn deltar i pingis som i Bordsking och King.

En del barn vid Bordsking börjar när det närmar sig de sista minuterna av rasten bli mer och mer högljudda och skriker nästan mer än talar med varandra. Även i Kingspelet börjar de som står i kö bli ännu mer otåliga, irriterade och högljudda. Pojken som tidigare ville vara med och leka med de två flickorna iakttar Kingspelet istället innan klockan till slut ringer in.

När klockan väl ringt så töms skolgården på barn inom 2 minuter och springer mot sina klassrum. Därefter kommer lärarna gående över asfaltsplanen mot sina klassrum.

4.2 lunchrasten

- Hur är barnet valt:

Barnen som beskrivs i observationsstudien är valda utifrån ett önskemål att observera så många samspel som möjligt, utan att störa samspelet eller dra uppmärksamhet till observationen.

- Barnets ålder:

Barnens ålder är mellan 7-12år

- Löpande beskrivning:

En grupp med barn är vid Kingplanen och spelar King. De avbryter sitt spelande när en lärarinna kommer fram och byter några ord med dem.

Bredvid Kingplanen sysselsätter sig samtidigt en yngre kille från förskolan med att gräva i jorden under tallen där kön till King bildas. Han flyttar något väldigt fokuserat med en spade innan han reser sig upp och rusar in på förskolan.

En kille som står i kön till King drar av en av tjejernas mössa och springer iväg. Tjejen följer inte efter utan stannar kvar i kön.

Lite längre bort står tre fyror och kastar en basketboll mot väggen in till fritids. Den som kastar bollen mot väggen låter den studsas en gång innan den hoppar över bollen och nästa barn i kön tar emot bollen och kastar den mot väggen. De blir avbrutna när tre sexor springer förbi mellan dem och väggen. Leken återupptas därefter för att snart avbrytas igen, men nu av en yngre kille som ställer sig i vägen. Irritation uppstår bland fyroarna.

Bråk uppstår mellan killarna i sexan och barnen som spelar King. Placeringen av innebandymålet öster om kingplanen innebär att killarna springer i vägen för King spelet. Lärarinnan för klass fyra och fem griper in och sexorna får flytta sitt innebandymål så det är väster om tallen istället. Sexorna surar och påstår att lärarinnan är orättvis och att de faktiskt var där först, samtidigt som barnen som spelar King är nöjda med resultatet och fortsätter spela.

Borta vid väggen har fyroarna fortsatt leken när en fjärde flicka (från sexan) ansluter sig till gruppen. Hon blir där bara ett kort tag dock innan hon lämnar väggen och går bort mot sandlådan som är placerad i anslutning till skogen.

- Känslouttryck:

Flera av barnen visar glädje genom att skratta, hoppa, sjunga och le, till exempel när de vinner i King.

Frustration och irritation visas genom grimaser, intensiva och häftiga rörelser och höga röster.

De barn som fryser visar det genom att hålla händerna innanför jackan och krypa ihop, eller alternativt röra sig mycket för att få upp värmen.

Källförteckning

Muntliga källor:

- 9 stycken elever i klass 4-5, varav 4 tjejer och 5 killar

Tryckta källor:

- Björklid P, (2005), 'Närmiljön – hinder eller pedagogisk resurs? Om trafikens inverkan på barns uppväxtvillkor', i Johansson M & Küller M (red.), *Svensk Miljöpsykologi*, Lund, Studentlitteratur AB.
- Bourke J, (2014), "'No messing allowed": The Enactment of Childhood in Urban Public Space from the Perspective of the Child', i *Children, Youth and Environments*, Vol. 24, Nr 1.
- Cele S, (2005), 'On foot in the City of Children', i *Nordisk arkitekturforskning*, Vol. 1.
- Chawla L, (2002), 'Conclusion. Toward Better Cities for Children and Youth', i Chawla L. (red.) *Growing up in an Urbanizing world*, London, Earthscan.
- Coley R L, Kuo F E & Sullivan W C, (1997), 'Where does community grow? - The social context created by nature in urban public housing', i *Environment and behaviour*, Vol. 29, Nr. 4.
- Cosco N G, (2006), *Motivation to move: Physical Activity Affordances in Preschool Play Areas*, Diss. Edinburgh college of Art: School of Landscape architecture, Heriot Watt University, 2006.
- Enbom S, (2012), 'Likriktat = Lekriktat? En studie av lekplatser och lekredskap, deras lekvärden och utvecklingsmöjligheter ur ett landskapsarkitektperspektiv', Sveriges lantbruksuniversitet, Landskapsarkitektprogrammet, Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten.
- Fjortoft I, & Sageie J, (2000), 'The natural environment as a playground for children Landscape description and analyses of a natural playscape', i *Landscape and Urban planning*, vol. 48.
- Fotel T & Thomsen T, (2004), 'The surveillance of children's mobility', i *Surveillance & Society*, Vol 1, Nr 4.
- Freeman C, & Tranter P, (2011), *Children and Their Urban Environment: Changing Worlds*, Earthscan from Routledge, Washington.
- Grahn P et al, (1997), 'Ute på Dagis', i *Stad & Land*, Nr. 145.
- Grahn P, (2005), 'Om trädgårdsterapi och terapeutiska trädgårdar' i Johansson M & Küller M (red.), *Svensk Miljöpsykologi*, Lund, Studentlitteratur AB.
- Hart R, (1979), *Children's experience of place*, Irvington publishers, New York.
- Herrington S, (2011), 'Rights of passage – Rites to play: Landscape for children at the turn of the centuries', i Kylin M & Olwig K, (red.), *READER for LK0189*, Vol. 6.
- Holme I M & Solvang B K, (1997), *Forsknings-metodik*, Studentlitteratur AB, Lund.
- Hägerhäll C, (2005), 'Naturen i landskapsupplevelsen och landskapsupplevelsens natur' i *Svensk miljöpsykologi*, studentlitteratur, Lund.
- Jansson M, (2010), 'Attractive playground', i *Landscape research*, Vol. 35, Nr. 1.
- Kaplan R, & Kaplan S, (1989), 'The experience of Nature – A Psychological Perspective', Press Syndicate, New York.
- Kaplan S, (1995), 'The restorative benefits of nature: Toward an integrative framework', i *Journal of Environmental psychology*, Nr. 15.
- Kjørholt A, (2013), 'Childhood as a social investment, Rights and the Valuing of Education' i *Children and Society*, Vol. 27, Nr. 4.
- Kylin M, (2003), 'Children's Dens', *Children, Youth and Environments*, Vol. 13, Nr. 1.
- Kylin M, (2004), 'Från koja till plan – Om barnperspektiv på utemiljön I planeringssammanhang', Diss. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Mårtensson F, (2004), 'Landskapet i Leken – En studie av utomhuslek på en förskolegården', Diss. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsplanering.
- Mårtensson F, et al, (2009), 'Outdoor environmental assessment of attention promoting settings for preschool children', i *Health & Place*, Nr. 15.

- *Nordstedts Engelsk-Svenska Ordbok Professionell*, (2010) Wiman M. et al. (Red.) Nordstedts Förlagsgrupp AB, Italien, 'Afford'.
- Nordström M, (2014), 'Planning for children's health and outdoor activities in Swedish cities – the need for a child-friendly perspective', i: Schærström A. et al. *Geography and health – a Nordic outlook*, The Swedish National Defence College, Stockholm, Sverige.
- Nyberg G, (2009), 'Physical activity in 6-10 Year Old Children: Variation over time, associations with metabolic risk factors and role in obesity prevention', Diss. Karolinska institutet: Stockholm.
- Paget S, (2006), 'Creating sustainable Places for Children', i Åkerblom P, et al, *Urban Design for Children and Young People*, Kurskompendium LK0181 2014/2015 Alnarp.
- Patel R & Davidson B, (2012), 'Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning', Studentlitteratur AB, Lund.
- Sorte G J, (2005), 'Parken för Homo Urbanis – Stadsmänniskan', i *Svensk miljöpsykologi*, Studentlitteratur AB, Lund.
- Tenor C, (2009), *Störa[s] i offentlighetens rum*, Södertörns högskola, Intuitionen för genus, kultur och historia, Kandidat.
- Titman W, (1994), 'Special Places; special people – The hidden curriculum of school grounds', UK Weysidepark, WWF Panda House.
- Torell G, (2005), 'Kognitiva kartor', i Johansson M & Küller M (red.), *Svensk miljöpsykologi*, Studentlitteratur AB, Lund.
- Wells N M, (2000), 'At Home with Nature: Effects of "Greenness" on Children's Cognitive Functioning' i *Environment and behaviour*. Vol.32 Nr. 6.
- Wells M N & Evans W G, (2003), 'Nearby Nature – A Buffer of Life Stress Among Rural Children' *Environment and behavior*. Vol. 35, Nr. 3.
- Woolley H, & Lowe A, (2013), 'Exploring the relationship between Design Approach and Play Value of Outdoor Play Spaces', i *Landscape Research*, Vol. 38, Nr. 1.
- Åkerblom P, (2004), 'Footprints of school Gardens in Sweden', i *Journal of the Garden History Society*, vol. 32, Nr. 2.

Elektroniska källor:

- Aroseus F. (2013) 'Jean Piagets utvecklingsteori' i *Lätt att lära psykologi*. Tillgänglig via: <http://lattattlara.com/utvecklingspsykologi/jean-piagets-utvecklingsteori/> [2014-10-10]

- Gill T. (2005-09-23) 'Let our children roam free', i *The Ecologist*, Tillgänglig via: http://www.theecologist.org/investigations/society/268765/let_our_children_roam_free.html [2015-03-26]
- Hektor E. (2005) 'Fallstudien som metod', Linköpings universitet, Tillgänglig via: <https://www.liu.se/energi/publikationer/arbetsnotat/1.209908/Nr33UppsattsskriftfrEnergisystem-systemanalyskurs.pdf#page=91> [2015-06-11]
- Ingrid H. (2006) *Tala med barn- en introduktion*. Hjälpmedelsinstitutet. tillgänglig via: <http://www.hi.se/Global/dokument/publikationer/2006/06306-pdf-tala-med-barn.pdf> [2014-10-15]
- Kellander T. (2013) 'Om utomhuspedagogik' [Föreläsning] i UR *Samtiden – Närmiljö som Lärmiljö*. Tillgänglig via: <http://www.ur.se/Produkter/176464-UR-Samtiden-Narmiljo-som-larmiljo-Om-utomhuspedagogik> [2014-09-30]
- Malmö stad (2011) *Starta förskola - Lagkrav och miljöförvaltningens råd*. Tillgänglig via: http://malmo.se/download/18.30ef14131fc0b8767800018381/1383643715863/startaforskola_vagledning_110623.pdf [2015-01-26]
- Mårtensson F & Jansson M (2014) 'Skolgårdsförgröning på lekens villkor', i *Movium Fakta*, Nr. 3. Tillgänglig via: <http://www.movium.slu.se/nytt-movium-fakta-skolgardsforgroning-pa-lekens-villkor> [2015-03-26]
- Skolverket, (2012-03-15), *Skolplikten och rätt till utbildning*, Tillgänglig via: <http://www.skolverket.se/regelverk/juridisk-vagledning/skolplikt-och-ratt-till-utbildning-1.126411> [2015-03-26]
- Skolverket, (2014-02-26) *Timplan för grundskolan*. Tillgänglig via: <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/timplan/timplan-for-grundskolan-1.159242> [2015-01-24]
- Skolverket, (2014-09-05), *Nästan alla grundskoleelever fortsätter till gymnasieskolan*. Tillgänglig via: <http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/nyhetsarkiv/2.8084/nastan-alla-grundskoleelever-fortsatter-till-gymnasieskolan-1.223182> [2015-03-26]
- Tyréns, (2013), *Trafiksäkerhet vid Skolor*, Trafikverket, Tillgänglig via: http://www.trafikverket.se/PageFiles/154565/slutrapport_angoring_skolor.pdf [2015-01-08]
- Wikipedia The Free Encyclopedia, (2014-12-20), 'Affordance', Tillgänglig via: <http://en.wikipedia.org/wiki/Affordance> [2015-02-02]